

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika õppekava

Signe Pugal

Eripedagoogi roll spetsialistide silmis

bakalaureusetöö

Juhendaja: Kaja Plado

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kaja Plado, MA

.....
(*allkiri ja kuupäev*)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Häidkind, MA

.....
(*allkiri ja kuupäev*)

Tartu 2013

Resüme

Eripedagoogi roll spetsialistide silmis

Maailmas on üha enam aktuaalseks muutuv teema eripedagoogide tööülesanded ja väljaõpe. Ka Eesti eripedagoogide ja teiste haridusala spetsialistide jaoks muutub see järjest päevakajalisemaks. See tuleneb eripedagoogide töövaldkonna laiennemisest. Hetkel on kasutusel Õpetajate V kutsestandard, mille üks osa on eripedagoogi kutsestandard. Lähtuvalt ettekirjutuste ja käesoleva uurimuse tulemuste kõrvutamisel selgub, et kutsestandard pole täiel määral tehtava töö aluseks. Segadust tekitavad ka erinevad ametinimetused. Antud uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, millisena näevad üldhariduskoolis töötava eripedagoogi rolli erinevad haridusala spetsialistid, sealhulgas eripedagoogid ise.

Uuringu meetodina on kasutatud ankeetküsimustikke, mis edastati personaalselt 47 Eesti üldhariduskooli õppejuhile ja eripedagoogile ning 16 Haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna ametnikule.

Uuringu tulemusena selgus, et eripedagoogi ameti ebaselgus saab alguse lõpetatud erialade ja ametinimetuste erinevusest. Samuti lahkesid erinevate spetsialistide nägemused kohati nii kutsestandardist kui ka eripedagoogi tegelikest tööülesannetest üldhariduskoolis.

Kuid vaatamata eelpool nimetatud erinevustele ja eripedagoogi rolli hägustumisele on kõigil hariduslike erivajadustega õpilastega kokku puutuvatel spetsialistidel ühine eesmärk – aidata abivajajat.

Abstract

The role of special education teachers in the eyes of specialists

The tasks and training of special education teachers is a topic that is gaining more and more significance in the world. Also among special education teachers and other specialists of the education field, this is becoming more actual. The reason for it is the fact that the workfield of special education teachers can not be clearly defined any longer. At the moment, the teachers' professional standard V is being used, part of which forms the professional standard of special education teachers. From the comparison between the standards and the

results of this thesis, it can be seen that the professional standard is not fully implemented as the basis of the work that is done. Different titles of positions also create confusion. The purpose of this thesis is to determine the role of special education teachers working in general education schools in the eyes of different specialists of the education field as well as in the eyes of the special education teachers themselves. The research method used was a questionnaire, which was personally sent to 47 heads of studies and special education teachers of Estonian general education schools as well as to 16 officials of the general education department of the Ministry of Education and Research.

The conclusions of the thesis show that the confusion about the position of a special education teacher is mostly the result of the names of graduates' areas of specialisation and the titles of positions being different. The views of different specialists also diverge from the professional standard as well as from the actual tasks of a special education teacher working in a general education school.

Despite the aforementioned differences and the lack of a clear definition in terms of the role of a special education teacher, all the specialists working with students that have special educational needs are working towards the same goal – to help the ones in need.

Sisukord

Sissejuhatus	5
Metoodika	15
Tulemused	16
<i>Eripedagoogi roll haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna spetsialistide silmis</i>	16
<i>Eripedagoogi roll üldhariduskooli õppejuhtide silmis</i>	18
<i>Eripedagoogi roll üldhariduskooli eripedagoogide silmis</i>	25
Arutelu	32
Autorluse kinnitus	36
Kasutatud kirjandus	37
Lisa 1	
Lisa 2	
Lisa 3	
Lisa 4	

Sissejuhatus

Iga ameti keskmeks on tahe järgida eetilisi ja praktilisi standardeid. Erivajadustega Laste Nõukogu (Council for Exceptional Children, CEC; 2009) poolt koostatud erialased ettekirjutused on viis hindamaks enda ja ka teiste eripedagoogide töö kvaliteeti.

Eripedagoogilise töö puhul on väga olulised ka isiksuseomadused. Spetsialistid peavad kasutama oma oskusi eranditult kõigi abivajatega, olema usaldusväärsed oma kogukonna silmis ning lähtuvad oma töös eetika- ja kutsestandardist.

Paljud spetsialistid peavad kõige olulisemaks haridusliku erivajadusega õpilaste aitamisel eripedagoogi väljaõpet. Tänapäeval on standardid õpetaja haridusele rangelt kontrollitud ja ettevalmistusprogrammid on tulemuslikkusele suunatud. Erivajadustega Laste Nõukogu on valideerinud teadmised ja oskused, mis on hädavajalikud eripedagoogide väljaõppes. Vähim nõutav haridustase on bakalaureuse kraad akrediteeritud haridusasutusest. Väljaõppe käigus on tulevane eripedagoog (a) omandanud teoreetilised teadmised eripedagoogikast, (b) tundma õppinud õppekavasid, (c) saavutanud spetsiaalsete pedagoogiliste teadmiste ja oskuste pagasi õpetamiseks erivajadustega inimesi.

Pidev eripedagoogiliste teenuste järgi kasvav nõudlus on kaasa toonud olukorra, kus paljud erivajadusega õpilased saavad abi minimaalsete või puudulike eripedagoogiliste teadmistega tavaõpetajatelt. „Kiireks lahenduseks“ on alternatiivsed pedagoogide ettevalmistusprogrammid. Erivajadustega Laste Nõukogu nõuab, et nii akadeemiliste kui ka alternatiivsete väljaõpete aluseks oleval õppekaval ja -eesmärgid peavad olema rahvusliku nõukogu poolt valideeritud.

Ameerika Ühendriikides saab iga algaja eripedagoog endale mentori, kes täidab ligilähedast tööalast rolli. Nõuandja käe all ja juhtimisel töötatakse ühe aasta. Selline CEC poolt määratud toetusprogramm aitab algajal pedagoogil kiiremini saavutada tööalane kompetens. On kindlaks tehtud, et mentori juhendamisel tööd alustanud eripedagoogid jäävad suurema tõenäosusega oma ametile truuks.

Raamat „Mida iga eripedagoog peab teadma“ (*What every special educator must know*; 2009) on koostatud Erivajadustega õpilaste nõukogu liikmete ja teiste haridusvallas

töötavate isikute koostööna. Esitatud standardid ja põhimõtted, mis on koondatud sellesse käsiraamatusse, esindavad tuhandete eripedagoogide oskusi ja ideid.

CEC standardite eesmärgiks on lihtsustada eripedagoogide igapäevatööd. Need on vahendiks õpetajale, et luua endale individuaalne professionaalse arenguplaan, säilitada asjakohased erialateadmised ja hinnata oma kompetentsi. Algajale pedagoogile peaks ettekirjutused olema heaks teejuhiks eripedagoogilise kompetentsi saavutamiseks.

Uurides Soome, Norra, Šveitsi, Ameerika, Suurbritannia ja Jaapani eripedagoogide tööd, väljaõpet ja nõudeid, leiab palju ühiseid jooni eripedagoogide töös ja neile kehtestatud standardites.

Ameerika Ühendriikides 2006. aastal L. Zionts, Shellady, P. Zionts'i poolt läbi viidud uuringu käigus selgitati välja, millised on pedagoogide silmis tähtsad, kuid raskesti ellu rakendatavad nõueded. Näiteks 79% õpetajad leidsid, et oluline on välja töötada pikaajaline ulatuslik individuaalne õppeprogramm, 60% leidis, et seda on keeruline rakendada. Õppestrateegiate ja -materjalide valimine, kohandamine ja kasutamine on tähtis 98%, kuid 32% hindas selle teoks tegemist keeruliseks. Sealsete eripedagoogide jaoks on väga tähtis saavutada erivajadusega õpilase kõrgeim võimalik haridustase ja elukvaliteet. 20% selles uuringus osalejad leidis, et eelnevalt välja toodud standardi punkti on keeruline töös rakendada.

Umbes kolmandik samas uuringus osalenud Ameerika eripedagoogidest leiab, et mitmed CEC'i standardid ei ole üldse olulised. Nende hinnangul standardite olemasolu on küll tähtis, kuid neid on keeruline rakendada. Selle tõttu peavadki nad juhendit kohati ebapraktiliseks.

Uuringu järeldusena võib öelda, et eripedagoogid Ameerika Ühendriikide Michigani osariigis järgivad suurel määral oma töös kutsestandardit, kuid teevad seda mõningate mõõndustega.

Jaapani eripedagoogid kulutavad Narita Shigeru (1992) uuringu kohaselt klassis vähem aega distsipliini tagamisele ning juhtimisega seotud probleemidele, kui teevad seda nende Ameerika kolleegid. Jaapanlaste aeg kulub inimestevahelistele suhetele ning hariduslike erivajadusega õpilase tavaklassi lõimimise viiside leidmisele. Nad usuvad, et

omavanuste õpilaste jälgimine, õpetamine ja grupiõpe on kõigile õpilastele tulu-toov ning õigesti läbi viidud grupitund õpetab probleemide lahendamist nii sotsiaalsel kui ka õppeaine tasandil. Kuid siiski ei pruugi nimetatud võtted rahuldada konkreetse abivajaja vajadusi.

Nii tava- kui erihariduse eesmärgiks Jaapanis on hõlmata laiemat hulka eri kompetentse: sotsiaalset, eetilist ja suhtlemisoskust. Viimati nimetatud pädevus on sealsete õpetajate silmis hädavajalik. Sellest tulenevalt on õpetajate ülesandeks õpilaste eetiline, füüsiline ja sotsiaalne arendamine. Pedagoogid rõhuvad suhtlemisoskuse loomisele ja arendamisele läbi teaduslike ja mitteteaduslike tegevuste. Akadeemilisi teadmisi näevad jaapanlased ainult ühe osana kõikehõlmavast haridusest, mis aitab luua „tervikliku isiksuse“.

Jaapani kultuurile on omane vastastikune kohustus ja vastutus õpetajate, lapsevanemate ja õpilaste vahel. Jaapanlased eeldavad kõigi osapoolte püüdeid noorte harimiseks, kuid kui ilmneb erivajadus, lasub suurem koormus nii koolil kui õpetajal.

Alates 1980. aastast on Soomes pedagoogidel kohustuslik enne tööle asumist omandada magistrikraad. Õppekavad ülikoolides on laias laastus sarnased. Väljaõppel pannakse rõhku peamiselt lugemisele, kirjutamisele, (võõr)keelele, matemaatika oskuste väljakujundamisele ja käitumisraskustele. Takala, Pirttimaa, Törmänen (2009) sõnul on eripedagoogide palk veidi kõrgem tavapedagoogide omast ning nende amet on austatud.

Peamiselt töötavad Soomes eripedagoogid tavakoolides, kus rakendatakse niiöelda „välja-võtmise“ meetodikat. See tähendab, et õpilane jääb tavakooli, kuid saab abi igal nädalal vastava ainetunni raames. Järeleaitamise tunnid on individuaalsed, ning toimuvad teistest eraldatult.

Takala, Pirttimaa, Törmänen'i (2009) uuringu kohaselt on Soome õpetajate peamiseks lähenemisviisideks erivajaduse likvideerimisel/vähendamisel:

- *Individuealne töö õpilasega.* Õhkkond on rahulik ja õpilasel on lihtsam kontsentreeruda ülesannetele. Puudusena tuuakse vähenevat kontakti eakaaslastega ning stigmatiseerimise juhul, kui vaid üks õpilane klassist saab eripedagoogilist abi. Samuti leiavad Soome eripedagoogid, et see on liigselt rahalist kui ka inimressursse nõudev ning raiskav õpetamisviis.
- *Õpe väikegrupis* on pedagoogide hinnangul hea just õpilase seisukohast, sest sellisel

viisil ei eraldata neid klassikaaslastest ning nad saavad täpselt sama materjali, mida nende kaaslasedki. Kaks õpetajat klassiruumis suudavad tagada tõhusama õppe, kuid tundide planeerimiseks kahe õpetaja koostööna võib takistada väheseks jääv aeg ning selle tulemusena on eripedagoog tunnis justkui assistent.

- *Töö teatud aja vältel* on kõige levinum meetod. Selle käigus osaleb õpilane teatud aja vältel (tavaliselt neli kuni kaheksa nädalat, vahel terve semestri või isegi õppeaasta) järeleaitamise tundides. Eripedagoog koostöös klassi- või aineõpetajaga määravad abiõppe piirid.

Soome eripedagoogide tööd tavakoolis jagasid Takala, Pirttimaa, Törmänen (2009) kolme valdkonda: (a) õpetamine, (b) nõustamine ja (c) taustatöö. Põhiline aeg on suunatud õppetöö läbiviimisele. Õpetajad nõustavad peamiselt kolleege, lapsevanemaid, ning teevad koostööd psühholoogide ja õppejuhtidega. Taustatöö alla kuulub materjalide koostamine, täiendõpe, osalemine kooli koosolekutel, dokumentatsiooni täitmine, õpilaste (edasijõudmise) hindamine.

Peamisteks väljakutseteks eripedagoogide töös esitasid Takala, Pirttimaa, Törmänen (2009) (a) konsultatsiooniks/koostööks ja planeerimiseks kõigile osapooltele sobiva aja leidmist; (b) töökoormuse langust ning (c) tööprofiili selguse vähenemist (Takala, Pirttimaa, Törmänen 2009). Samas kui Haustätter ja Takala (2008) leiavad oma uuringus, et eripedagoogi professionaalne identiteet on küllaltki selge. Eripedagoogilise töö kvaliteet sõltub põhiliselt õpilaste motiveerimisest ja õpetaja professionaalsetest oskustest (nii ainealased teadmised kui ka suhtlusoskus).

Kui Soomes on ülikoolide õppekavad suuresti kattuvad, siis Norra puhul on lood teisiti. Sealne eripedagoogide väljaõppe sisu näib olevat limiteeritud või lausa olematu, väidavad Hausstätter ja Takala (2008). Ainukesteks Norra ülikoolide õppekavade ühisteks joonteks on nende sõnul magistritöö kirjutamine, uurimismetodoloogia ja kõigi uuritud ülikoolide poolt pakutav praktika võimalus.

Suurbritannias on kaasav poliitika kaasa toonud tavakooli õpetajate maine languse, kuna neil puudub vastav väljaõpe erivajaduste käsitlemiseks (Tomlison, 2012). Ben Levin (2012) ütleb, et Ühendkuningriikide tugisüsteemide nõrkus tuleneb koolide omavahelisest

konkureerimisest ning väikekoolidel puuduvad rahalised võimalused õpiraskusega õpilasele tugiteenuste pakkumiseks.

Suurbritannia standardite (Quality Standards for...; 2008) koostajad rõhutavad, et need ei ole nõudmised, vaid soovitused, mille järgi antava teenuse kvaliteeti hinnata. Ettekirjutused ei ole mõeldud vaid eripedagoogidele, vaid ka näiteks kohalikele võimukandjatele vajalike ressursside leidmiseks ja (ümber) korralduste tegemiseks.

Inglaste ja waleslaste kutsestandard on jagatud kaheks osaks (a) tulemused ja (b) teenuse haldamine ja kättesaadavus. Näiteks nõutakse Ühendkuningriikides eripedagoogidelt enese hindamist vähemalt korra kolme aasta jooksul. Standardi tulemuste osa kohaselt peavad pedagoogide teadmised ja oskused olema ajakohased. Eripedagoogide ülesandeks on vanemate nõustamine ning nende kaasamine lapse arendamisse. Samuti kogutakse regulaarselt tagasisidet pakutud teenuste efektiivsusele tõstmaks edaspidist kvaliteeti.

Teenuste tulemused sõltuvad suuresti sellest, kuidas neid hallatakse. Standardite teises osas on põhirõhk pandud just juhtidele ja nende tegevusele erivajaduslike tugiteenuste pakkumise ja kvaliteedi tõstmise osas. Näiteks peaks liidritel olema teenuste arengukava, mida arendatakse, vaadatakse üle ning uuendatakse regulaarselt. Nad peaksid tegema koostööd teiste teenusepakujatega tagamaks pakutavate teenuste tulemuslikkuse, täiendatuse, kompaktsuse ning kättesaadavuse.

Šveits on föderatsioon, mis tähendab, et igal kantonil (maakond/osariik) on oma koolisüsteem. 2011 aasta seisuga on allkirjastatud nõusolek kantonite vahel, et 98% HEV õpilasi kaasatakse tavakooli. Selle tõttu on muudetud ka pedagoogide väljaõpet. Tavakooli õpetajad peavad ise leidma võimaluse väljaõppeks, et omandada oskused erivajadusega õpilastega. Kui õpilasele määratakse individuaalne õppekava, siis tulevad appi tugiteenused. Tähtsal kohal on koostöö õpetajate, vanemate, teiste spetsialistide ja õpilase vahel (Luder, Moretti, Kunz, Diezi-Duplain, 2011).

Eripedagoogide olukorra muudab Moser Opitz'i (2007) sõnul veelgi keerulisemaks neli ametlikku riigikeelt (saksa, prantsuse, itaalia ja romanši keel) ning šveitsi saksa keele (dialekt) erinevus kirjakeelest. Lähtuvalt sellest kuulub Šveiti eripedagoogide tööpädevusse ka esmase võõrkeele (enamasti prantsuse keele) õppimise toetamine.

Pea kõigis vaatluse all olnud riikides on hariduslike erivajadustega õpilaste osakaal aasta aastalt kasvanud. Üha enam räägitakse HEV õppurite integreerimisest üldhariduskoolidesse, kuid mida toob see kaasa nii tava- kui eripedagoogidele? Mida oleks vaja muuta meie koolisüsteemis ja õppekavades? Mil määral ja kuidas peaks muutuma pedagoogide väljaõpe? Need küsimused ootavad veel vastust.

Eripedagoogi tööülesannete muutumise ei ole ainult Eesti probleem, vaid on üha enam aktuaalsust koguv teema kogu maailmas. 2010 aastal Hariduse Kutsenõukogu otsusega kinnitatud Õpetaja V taseme kutsetandardi ühe osana on määratletud eripedagoogi mõiste ja välja toodud peamised tööülesanded.

Eesti puhul on Kõrgesaar (2012) välja toonud probleemi noorte huvi puuduses jätkata magistriõpinguid, ning sellest tulenevalt on tööandja valmis tööle võtma puuduliku ettevalmistusega isiku.

Tartu Ülikool on tähelepanu pööranud ka eripedagoogide õppekavade täiustamisele. Selle käigus on (a) säilitatud ühisosa eripedagoogide ja logopeedide väljaõppes; (b) suurendatud spetsialiseerumisainete ja praktika mahtu; (c) suurendatud tähelepanu eripedagoogi kui nõustaja ning õppevara ja- kavade koostaja pädevuste kujundamisele, arvestades eripedagoogi üha suuremat rolli tavakoolis kaasava hariduse tingimustes; (d) lisatud tähelepanu andekusele. Samuti on erivajadustega seotud õpet lõimitud õpetajakoolituse õppekavadesse ning Tartu Ülikool on vahemikus 2005-2012 Kõrgesaare (2012) sõnul pakkunud mitmesugust erivajaduste pedagoogika alast täiendkoolitust ja ümberõpet.

Kõrgesaare (2012) andmetel on aastatel 1973 kuni 2012 lõpetanud Tartu Ülikooli magistri või sellega samal tasemel 1005 eripedagoogi, kellest 80% töötab erialal: (a) eripedagoogid, (b) tavapedagoogid, (c) logopeedid koolieelsetes lasteasutustes, (d) koolides, (e) kutseõppeasutustes, (f) nõustamiskeskustes, (g) rehabiliteerimiskeskustes, (h) haiglates. Peadagoogi kvalifikatsiooninõuete seaduse alusel töötavad eripedagoogid veel: (i) erilasteaia, koolieelse lasteasutuse erirühma ja sobitusrühma õpetajana, (j) keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning psüühikahäiretega õpilaste kooli või klassi ning tasandusklassi õpetajana (k) õpiabiõpetajana (seaduses parandusõppeõpetaja) (l) keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning psüühikahäiretega õpilaste kooli õpilaskodu või pikapäevarühma kasvatajana.

Eripedagoogi põhitegevus on hariduslike erivajadustega lapse (edaspidi *HEV-laps*) arengu suunamine eesmärgiga soodustada psüühiliste protsesside ja isiksuse arengut eakohase normi suunas, esmase puude ületamine/vähendamine ja teiseste puuete vältimine pedagoogiliste vahenditega, tema potentsiaalse arenguvallale vastava õpikeskkonna kujundamine.

Eripedagoog:

- 1) tunneb HEV-lastest õppekavade (individuaalne õppekava, lihtsustatud õppekava, toimetuleku õppekava, hooldusklassi õppekava) sisu ning nende õppekavade rakendamise võimalusi, valdab HEV-lastest õpetamise metoodikat;
- 2) tunneb õppekorralduse erinevusi HEV-lastest õpetamisel, oskab õppeprotsessi üles ehitada vastavalt HEV õppekavadele, orienteerudes õppekava põhieesmärgile ja pädevuste kujundamisele;
- 3) suudab uurida ja kirjeldada laste kognitiivset arengut, psüühilisi protsesse, sotsiaalset arengutaset ja kõnelisi iseärasusi; suudab välja selgitada laste teadmisi ja oskusi ning hinnata lapse arengu vastavust eale;
- 4) oskab lapse uuringul saadud tulemuste põhjal koostada individuaalset õppekava ja klassi arengukavasid;
- 5) valdab õppesisu (ainet), tunneb HEV laste kasvatamise/õpetamise eripära (ainete õpetamise erimetoodikat);
- 6) arvestab oma töös HEV-lapse reaalse arenguvalla madalast tasemest ja potentsiaalse arenguvalla kitsusest tulenevaid nõudeid õppeprotsessile;
- 7) arvestab HEV-lastest õpetamisel nende tunnetustegevuse ja kõne arengu iseärasustega;
- 8) suudab vastava õppevara puudumisel ise koostada nõuetekohaseid harjutusmaterjale/ ülesandeid, muuta raskusastet ning kasutada töövõtteid, mis parimal viisil toimiksid laste elementaarse taju, piiratud töömälu mahu, puuduliku verbaalse mõtlemise tingimustes;
- 9) nõustab õppijaid, õpetajaid ja lastevanemaid lapse erivajadustest lähtuvalt;
- 10) on valmis osalema eripedagoogika/-metoodika edendamises nii haridusasutuses kui väljaspool seda;
- 11) omab valmisolekut täiendusõppeks sõltuvalt eripedagoogika profiilist, sihtrühmast. (Õpetaja V kutsestandard; 2010; lk 6)

Kuid kes on siis ikkagi haridusliku erivajadusega õpilane? Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010) § 46 lõige 1 defineerib HEV õppurit järgnevalt:

Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.

HEV õppuri õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõttest ning see peab olema sätestatud kooli õppekavas. Haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija ülesandeks on tagada koostöö tugispetsialistidega toetamaks abivajaja arengut. Koordinaator toetab ja juhendab õpetajat ja vanemaid, ning teeb ettepanekuid õpilase arengut toetavate

meetmete rakendamiseks või täiendavate uuringute läbiviimiseks. Kivirand (2010) tähtsustab kaasava hariduse juures tugispetsialistide (eripedagoogid, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, logopeedid) teenuste kättesaadavust. See tähendab, et erivajaduse ilmnemisel oleks kohe võimalik rakendada nii meditsiinilistest kui pedagoogilistest tulenevaid tugimehhanisme. Eesti väiksust arvestades ei ole mõeldav, et kõigis koolides eelpool nimetatud tugispetsialistid olemas on, kuid vajadusel peavad olema tugiteenused tagatud. Kivirand pakub lahendusena välja riiklike nõustamiskeskuste võrgustiku loomise, kus töötaksid kvalifitseeritud spetsialistid.

Paragrahv 49 lõige 1 (2010) sätestab, et nõustamiskomisjoni soovitusel ning vanema nõusolekul võib kool õpilasele rakendada (a) lihtsustatud, (b) toimetuleku või (c) hooldusõpet; (d) üleviimist HEV õpilaste klassi; (e) õppe korraldamist põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi; (f) terviseseisundist tulenevat koduõpet; (g) individuaalset õpet; (h) põhikooli riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemuste asendamist või vähendamist; (i) kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamist.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 51 (2010) reguleerib hariduslike erivajadustega õpilaste õppe paremat korraldamist. Selleks

(..) võib koolis moodustada järgmisi rühmi ja klasse, et luua vajalikud tugiteenused õpilastele, kellele neid ei ole võimalik tagada tavaklassis:

- 1) õpiabirühmi põhiharidust omandavatele õpilastele eripedagoogilise või logopeedilise abi osutamiseks – rühmatäitumuse piirnormiga 6 õpilast;*
- 2) klasse põhiharidust omandavatele käitumisprobleemidega õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast;*
- 3) klasse raskete somaatiliste haigustega õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast;*
- 4) klasse kõne-, nägemis-, kuulmis- või liikumispuudega õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast;*
- 5) klasse õpiraskustega põhiharidust omandavatele õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast;*
- 6) klasse põhiharidust omandavatele lihtsustatud õppel olevatele õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast;*
- 7) klasse tundeelu- ja käitumishäiretega põhiharidust omandavatele õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 8 õpilast;*
- 8) klasse liitpuuetega põhiharidust omandavatele õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 6 õpilast;*
- 9) klasse põhiharidust omandavatele toimetulekuõppel olevatele õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 6 õpilast;*
- 10) klasse põhiharidust omandavatele õpilastele, kellele nõustamiskomisjon on spetsiifilistest hariduslikest erivajadustest tulenevalt soovitanud õppida väikeklassis, sealhulgas autismi spektri häiretega, aktiivsus- ja tähelepanuhäiretega või sõltuvushäiretega õpilastele või õpilastele, kelle andekus kombineerituna mõne muu erivajadusega toob kaasa vajaduse õppida väikeklassis – klassitäitumuse piirnormiga 4 õpilast;*
- 11) klasse põhiharidust omandavatele hooldusõppel olevatele õpilastele – klassitäitumuse*

piirnormiga 4 õpilast;

12) klasse põhiharidust omandavatele kasvatusraskustega õpilastele – klassitäitumuse piirnormiga 12 õpilast.

Aastal 2012 on Tiina Kivirand'i sõnul hariduslike erivajadustega õpilaste arv riigi HEV koolides langenud kümne aasta jooksul tuhande õppuri võrra. Erikooli õpilaste arvu languse on kaasa toonud HEV õpilaste lõimimine tavaklassi. Kaasamispoliitika tulemusena ei saa aga tavakoolis õppivad HEV õpilased piisaval määral tuge. See tuleneb omakorda omavalitsuste rahapuudusest ning tavakooli õpetajatel puudub Kivirand'i sõnul valmisolek ja ettevalmistus kaasava õppe rakendamiseks. Sellest lähtuvalt peaks õpetajate põhi- ja täiendõpe sisaldama kaasava hariduse alast koolitust.

Tsitaat Kivirand'i artiklist:

Kuigi kaasava hariduse mõiste on tekitanud palju poleemikat, on selle põhimõtted igati mõistlikud. Kõik haridusest kõrvalejäämise ohus õpilased peavad olema võimetekohaselt kaasatud õppetegevusse. Erivajaduse või puudega lapsel peab olema võimalus olla koos tavaeakaaslastega ning tunda end kogukonna täisväärtusliku liikmena. Samuti peab HEV-õppuritel olema tagatud kvaliteetne haridus, sõltumata õppeasutuse liigist või omandivormist. (lk 17)

Hanna Kanep'i ütleb 2008 aastal läbi viidud uuringus, et suure osa hariduslike erivajadustega õpilaste õppimine tavaklassis ei viita siiski kaasamise protsessile tavakooli keskkonda. 2006/2007 õppeaastal oli tavakoolide põhikooliosas HEV õppurite osakaal 33%.

Peamiselt esinevad erivajadused üksikult. Enim ette tulevateks erivajadusteks on Kanep'i sõnul (a) õpiraskused (39%); (b) kirjutamis-, lugemis- ja/või arvutusraskused (32%); (c) ajutised õpiraskused (15%); (d) kõnepuuded (6%); ning (e) kasvatusraskused (3%). Kuid erivajadusi erineb ka kombineeritud kujul.

Kanepi uurimusest selgub ka, et Eestis kehtivate hariduslike erivajaduste klassifikaatorid (Vt lisa 1) ja nendega seotud andmete süsteem ei ole alati vastavuses tegelikult rakendatavate võtetega. Suurim erinevus ilmneb käitumis-, kohanemis- ja suhtlemisraskustest ning eriandekusest tuleneva haridusliku erivajaduse võimalikes tugiteenustes. Klassifikaatori järgi on neile ette nähtud vaid kasvatusraskustega õpilaste klass või tavaklass, siis praktikas rakenduvad ka muud viisid.

Tabel 1. Praktikas esinevad seosed HEV klassifikaatori, võimalike tugiteenuste ja klassi vahel (2006/2007 õppeaastal märgitud ühe tunnusega õpilaste alusel)

HEV liigitus	EHISe HEV klassifikaator	Võimalikud tugiteenused	Klass
Tervisest tulenev HEV	Kehapuue Kõnepuue Nägemispuue Kuulmispuue Liitpuuded Psüühilised erivajadused Terviseprobleemid Õpiraskus	Individuaalne õppekav Logeediline abi Nõusamine Õpiabi Tugiisik Individuaalne õppekava pikendatud õppel.	Kehapuudega õpilaste klass Lihtsustatud õppega õpilaste klass Snatoorne klass Hoolduklass Keelekümblusklass Kõnehäiretega õpilaste klass Liitpuudega õpilaste klass Tasandusklass Toimetulekuklass Nägemispuudega õpilaste klass Kuulmispuudega õpilaste klass Psüühiliste erivajadustega õpilaste klass
Käitumis-, kohanemis- ja suhtlemisraskustest ning eriandekusest tulenev HEV	Ajutine õpiraskus Pervasiivne arenguhäire Kasvatusraskus Lugemis- ja/või arvutusraskus Eriandekus	Eesti keel teise keelena Individuaalne õppekava Logopeediline abi Nõustamine Parandusõpe Tugiisik Individuaalne õppekava pikendatud õppel	Kasvatusraskustega õpilaste klass Keelekümblusklass Sanatoorne klass Tasandusklass Tavaklass Lihtsustatud õppega õpilaste klass Toimetulekuklass Liitpuudega õpilaste klass
Muudest asjaoludest tingitud HEV	Uusimmigrant Viibimine välisriigis	Eesti keel teise keelena Individuaalne õppekava Õpiabi Tugiisik	Tavaklass

(Kanep, 2008, lk 45)

Aastal 2008 Kanep'i poolt läbi viidud uurimusest selgub, et EHISes on märgitud 581 õpilast, kes vajavad õpiabi (varasemalt parandusõpe), kuid kes mingil põhjusel õpiabitundides ei osale. Vastuoluline on aga see, et 79% nendest õpilastest õpib koolides, mis küsitluse

kohaselt saavad pakkuda õpiabi tunde. Probleemiks on ka nii öelda infosulg, kus juba kord märgatud haridusliku erivajadusega õpilane võib järgmise taseme haridusasutusse suundudes vajada uuesti märkamist.

Nõutuim tugimeede oli uurija (2008) sõnul 2006/2007 õppeaasta logopeediline abi. 68% koolidest on võimalik logopeedilist abi saada. 29% õppeasutustes küll on logopeedi ametikoht, kuid nad pole suutnud leida piisava ettevalmistusega logopeedi. Ei jäänud ka märkimata, et logopeedilise abi pakkumine ei kuulu kohaliku omavalitsuse prioriteetide hulka.

Kanep'i pakub oma uurimuses välja kahte erinevat süsteemset lähenemisvõimalust hariduslikele erivajadustele.

Esimeseks võimaluseks on hariduslike erivajaduste jätkuv liigitamine õpilast iseloomustavate tunnuste (sh meditsiiniliste diagnooside) alusel, töötades välja sinna juurde õpilase arenguks vajalikke täiendavate tugimeetmete ja vahendite süsteem. Seda lähenemist soodustab traditsioon ja teiste riikide samalaadne praktika. Teiseks võimaluseks on süsteemi aluseks võtta õpilaste täiendavad vajadused eesmärgiga töötada välja vajaduste kogum, mis arvestaks kõikvõimalikel põhjustel tekkivaid täiendavaid vajadusi haridussüsteemi kontekstis. Selle lähenemise aluseks on põhimõte, et igal lapsel on õigus võrdsele ligipääsule ja osalemisele õppetöös ja võimetekohasele arengule parimates tingimustes. See lähenemine vajab paljude erialaspetsialistide väga olulist panust nende vajaduste identifitseerimises ja struktureerimises ning hariduse-, tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande valdkondade tihedat koostööd. (lk 72)

Antud pilootuurimus püüab tuua lugejani Eesti üldhariduskooli eripedagoogi hetkerolli erinevate spetsialistide silmis. Selgitada välja, millisena näevad eripedagoogi rolli haridusministeeriumi üldharidusosakonna ametnikud, üldhariduskooli õppejuhid ja eripedagoogid.

Metoodika

Tegemist on kvantitatiivse uuringuga, mille eesmärgiks on välja selgitada, millisena näevad eripedagoogi rolli Haridus – ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonna ametnikud, üldhariduskooli õppejuhid ja eripedagoogid. Proovitakse leida vastust, millest tulenevad nende arvamused eripedagoogi töö kohta ja mil määral on erinevate spetsialistide arvamused vastavuses eripedagoogi kutsestandardiga.

Andmekogumiseks kasutati virtuaalseid ankeetküsimustikke (Lisa 2, 3, 4), mis saadeti laiali personaalselt e-mailide teel. Vastamine toimus Interneti keskkonnas. Igale sihtgrupile oli ette valmistatud osaliselt kattuvate küsimustega ankeedid. Peamiselt on tegemist kirjeldavate- ja hinnanguküsimustega. Respondentide andmetest sooviti teada sugu, vanust, lõpetatud eriala nimetust, haridusastet, tööstaaži. Eripedagoogidel paluti nimetada ametinimetust ning loetleda erinevad läbitud täiedkoolitusi koos koolituskohaga.

Valimi suuruseks oli juhusliku valiku alusel 47 üldhariduskooli 11 Eesti maakonnas. Õppejuhtide ja eripedagoogide e-maili aadressid saadi enamasti koolide kodulehe kaudu. Kui aadress polnud leitav, saadeti kiri kooli üldisele aadressile. Haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonnas töötab 16 ametnikku. Kõigi nende kontaktandmed on avalikud ministeeriumi kodulehel.

Uuringus osales 14 õppejuhti ja 13 eripedagoogi. Haridus- ja teadusministeeriumi 16 ametnikust vastas vaid 2.

Kogutud materjali on analüüsitud vastuste ühtivuse alusel. Sarnased vastused on kokku loetud ja välja arvatud protsent. Kui vastused on liiga erinevad, on need välja toodud loeteluna. Analüüsi illustreerivad tabelid ja joonised.

Kõigi uuringus osalejate konfidentsiaalsus on tagatud sellega, et ankeedis ei küsitud nime, elu- ega töökohta. Vältimaks ühe ja sama vastaja mitmekordset vastamist ei olnud veebikeskkonnas lubatud vastavast arvutist juba eelnevalt täidetud ankeeti uuesti täita

Tulemused

Eripedagoogi roll Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonna spetsialistide silmis

Ministeeriumi 16 ametnikust vastasid antud küsimustikule ainult kaks. Vastajate anonüümsuse tagamiseks ei saa avaldada nende töövaldkonda ega lõpetatud eriala nimetust. Vastajate keskmine vanus on 44,5 aastat.

Eripedagoogiks peavad nad HEV valdkonna tippspetsialiste ja hariduslike erivajadustega lastega töötamiseks ettevalmistuse saanud (kõrgharidusega) pedagooge, kellel on teadmised nt logopeediast, puuetest ning nad suudavad määratleda erivajaduse.

Kaetud on küll olulisemad punktid kutsestandardist, kuid kuna vastuseid on vähe ja need on mitmeti mõistetavad, jääb täpselt siiski selgusetuks, keda ametnikud peavad eripedagoogiks.

Vastanud leiavad, et eripedagoog peaks töötama koolis kohapeal, kuid see peaks sõltuma erivajadustega õpilaste arvust ning kohast, kus kool asub - linnakoolides võib eripedagoog toetada erinevates koolides õppivaid lapsi, kes vastavat tuge vajavad.

Peamisteks eripedagoogi tööülesanneteks üldhariduskoolis (nn tavakool) peavad vastajad erivajaduste diagnostikat, tegevuskava väljatöötamist, teiste kolleegide abistamist, lastele vajaliku abi pakkumist. Õpetaja soovil või ettepanekul jälgib eripedagoog õpilast tundides: selgitab välja täiendava toe vajaduse, osaleb individuaalse õppekava koostamises.

Selles küsimuses kattub ametnike arvamus kutsestandardiga, aga mõningate kitsesndustega. Näitkes pole mainitud õppematerjali koostamist ja õpetamise erimetoodikat. Kuid mõõndustega võib need punktid siiski vastustest leida.

Haridus- ja teadusministeeriumi ametnikud leiavad, et õpiabi õpetajal peaks olema eripedagoogiline ja ka klassiõpetaja haridus. Lähtuvalt sellest peavad nad mõlemad õpiabi õpetajat eripedagoogiks.

Üks vastanutest peab õpiabi õpetaja tööülesandeid samaks eripedagoogi tööülesannetega, sest et leiab, et õpiabi õpetaja peab omama eripedagoogilist haridust. Teine vastanu peab peamisteks ülesanneteks õpilastele täiendava toe pakkumist erinevates ainetes, milles õpilased ei ole soovitud tulemusi saavutanud või nad vajavad pikemaid selgitusi ja õppeaega aine sisu omandamiseks.

Arvamus eripedagoogi rollist tavakoolis lähtub nii isiklikust kogemusest, kuid ka erivajaduslike laste profiilist; tugimeetmetest, mida kool õpilastele peab võimaldama.

Kumbki vastanuist ei osanud öelda, mis ei kuulu eripedagoogi töövaldkonda, kuid milliseid ülesandeid nad üldhariduskoolis peavad siiski täitma. Huvitav on aga see, et üks vastanu peab nõudlust kõrgeks, teine aga arvab, et nõudlus on pigem madal.

Selline vastus oli ootuspärane, kuid autor ootas ametnike kõrgemat osalusprotsenti. See on seletatav ametnike huvi- ja/või ajapuudusega.

Eripedagoogiliste teenuste nõudluse suhtes olid vastanud erimeelt, kuid teenuste kättesaadavuse suhtes kattub nende arvamus pea täielikult. Üks arvab, et teenused pole üldse

kättesaadavad, teine arvab, et pigem on teenuste kättesaadavus raskendatud. Eripedagoogiliste teenuste kättesaadavus lähtub nende arvates koolipidaja tahtest ja prioriteetidest ning vastava kvalifikatsiooniga pedagoogide olemasolust, töökoormusest, suhtumisest koolis eripedagoogi töösse, kuivõrd kooli pidaja väärtustab iga õpilase eripära ja pakub võimalusi täiendavaks toeks.

Teenuste kvaliteeti peavad ametnikud keskmiseks. Ühe arvamus johtub haridustaseme puudujäägist. Tsiteerin ühte vastanut: „*Tööle on võetud 3+2 õppekava alusel vaid 3-aastase õppe lõpetanud, kel jääb puudu teadmistest ja oskustest ja kelle isiklik panus selle töö väärtustamisel on napp.*“

Teise vastanu arvamus lähtub sellest, kuivõrd eripedagoogil on võimalus õpilase erivajadus välja selgitada ja talle vastavat tuge (ajaliselt ja finantsiliselt) pakkuda. Olulised on eripedagoogi enda motivatsioon ja pühendumine, koostööoskus.

Puudujääkidenäena eripedagoogide ettevalmistuses näevad haridus- ja teadusministeeriumi ametnikud eripedagoogide vähest koolitamist ja eripedagoogika üliõpilaste puudust.

Valdkonniti toovad nad välja - ADHD, autismispektri häirega laste, käitumis- ja tundeuhäirega laste õpetamise meetodid, aga ka mistahes HEV lapse õppe kohandamine tavakooli tingimustesse ehk reaalne kaasamine. Tsiteerin vastanut: „*Eripedagoogide seas esineb hirmuäratavalt palju eraldamishoiakuid ning kaasamist naeruvääristatakse. Meie eripedagoogid on pigem nõ erikoolide usku.*“ Samuti on välja toodud, et need eripedagoogid, kes töötavad koolis aineõpetajatena (LÕK õppekava) ja seda eriti 7. - 9. klassis, ei pruugi omada piisavat ainealast ettevalmistust, et ainet teaduskorrektelt õpetada.

Töö üks hüpoteese on, et tööle asuvate eripedagoogide ettevalmistus on puudulik, see tähendab, et võetakse tööle vaid bakalaureuse kraadiga pedagooge. See väide sai selle rühma vastuste alusel kinnitust. Puudulikkus ettevalmistuses tähendab aga omakorda teenuste kvaliteedi langust.

Eripedagoogi roll üldhariduskooli õppejuhtide silmis

Uuringus osales 14 üldhariduskooli õppejuhti. Neist 7% mehed ja 93% naised. Nende seast 78,6% magistrikraadiga ja 21,4% bakalaureuskraadiga. Vastajate keskmine vanus on 51,6 aastat. Noorim vastaja on 37aastane, vanim 66aastane. Keskmine tööstaaz on 27,9 aastat.

Suurim staaž 44 aastat, vähim 14 aastat. Vastuste analüüsis kasutatakse haridustaset, kuid muud andmed on üldine taustinformatsioon.

Uurimuses osalenud üldhariduskooli õppejuhtidest peavad kõik eripedagoogiks eelkõige erivajadustega lastega töötavat õpetajat/defektoloogi/logopeedi/eripedagoogilise haridusega inimest, kel on selleks vajalik ettevalmistus ja kes oskab hinnata õpilase vajaduspõhist abi suurust ja seda professionaalselt anda. Inimene, kes oskab leida meetodid, et jõuda iga õpilase niivõrd motiveerimaks teda õppima. Eripedagoog nõustab õpetajaid ja ka lapsevanemaid erivajadustega õpilaste küsimustes. Eripedagoog on pedagoog, kel on laialdased teadmised hariduslikest erivajadustest, kes märkab neid laste juures ning oskab ja kasutab oma teadmisi HEV laste õpetamisel ja arendamisel.

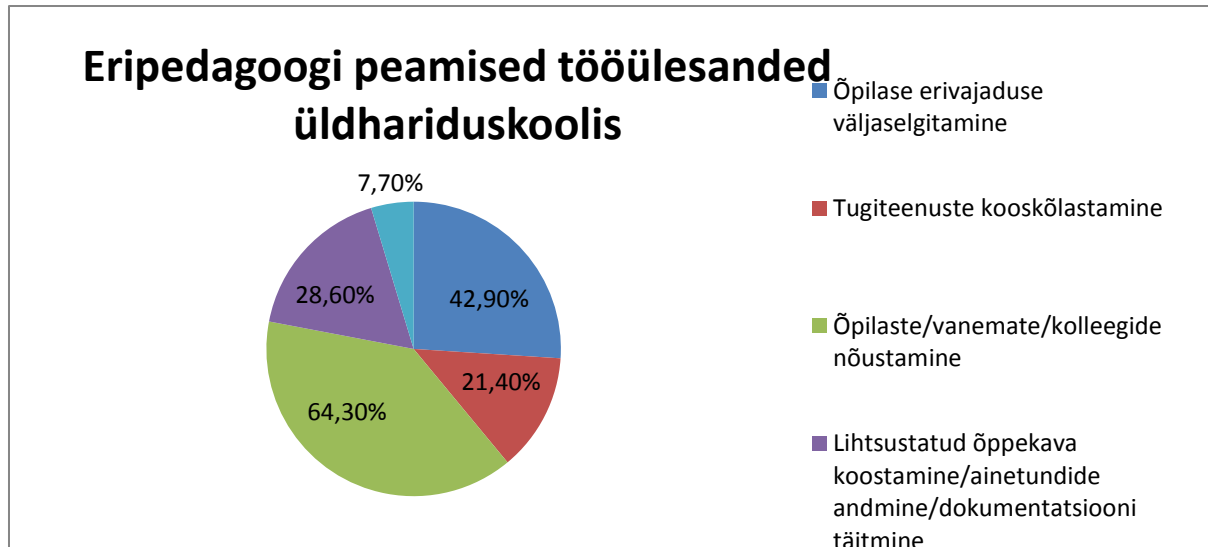
Tsiteerides vastanut:

Eripedagoog üldjuhul kui HEV õpilaste õpet läbi viiv õpetaja, kes on ühtlasi ka koolis HEV õppe koordinaator tegeleb nii nõrgemate kui ka andekate õpilaste õppe korraldamisega, teeb koostööd klassijuhataja, lapsevanema, aineõpetaja, õpiabi õpetaja, koolipsühholoogi, õpilaskodu kasvataja, koduprobleemide korral sotsiaalpedagoogi ja/või linna/valla sotsiaaltöötajaga, peab sidet maakonna nõustamiskomisjoniga (esindab istungitel kooli, vahendab nõustamisteenust) ning vajadusel kontakteerub haigla lastepsühhiaatriga jms.

Vastustega on kaetud enamus osa kutsestandardist. Konkreetselt on jäänud mainimata vastava raskusastmega õppematerjali koostamine, rakendamine ning töövõtete kasutamine, mis toimiksid vastava erivajaduse tingimustes. Mainitud pole ka kutsestandardis välja toodud valmisolekut täiendõppeks.

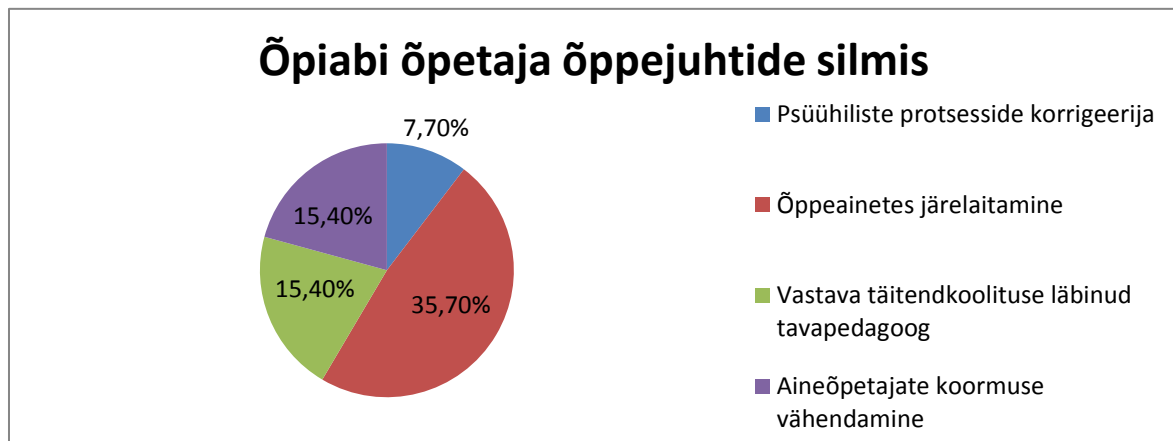
Õppejuhid peavad eripedagoogi peamiseks tööülesanneteks üldhariduskoolides õpilase erivajaduste väljaselgitamist 42,9% juhtudest. Hariduslike erivajadusega õpilaste tugiteenuste kooskõlastamist tavakooli eripedagoogi tööülesandena näeb 21,4% õppejuhtidest. 64,3% pidas väga oluliseks eripedagoogi tööülesandeks õpilaste, vanemate ja õpetajate nõustamist. Leiti, et eripedagoog peaks kolleegidele nõu andma ja neile tuge pakkuma märkamaks ja toetamaks HEV õpilast. 28,6% õppejuhte märkisid ära eripedagoogi rolli õppekava koostamisel, võimalusel ka ainetundide andmisel ning õpetamisega seotud dokumentatsiooni ettevalmistamisel ja täitmisel. 7,7% on välja toonud HEV laste õpetamise olulisust vastavates tugiklassides või -gruppides.

Eripedagoog peaks üldhariduskoolis läbi viima rühma tunde ja individuaalset õpet individuaalse õppekava alusel. Eripedagoog peaks teostama õpiabi tunde. Ta peaks olema tugiisikuks HEV õpilasele, koordineerima ja teostama tugisüsteemide koostööd.

Joonis 1. Õppejuhtide nägemus eripedagoogi tööülesannetest üldhariduskoolis

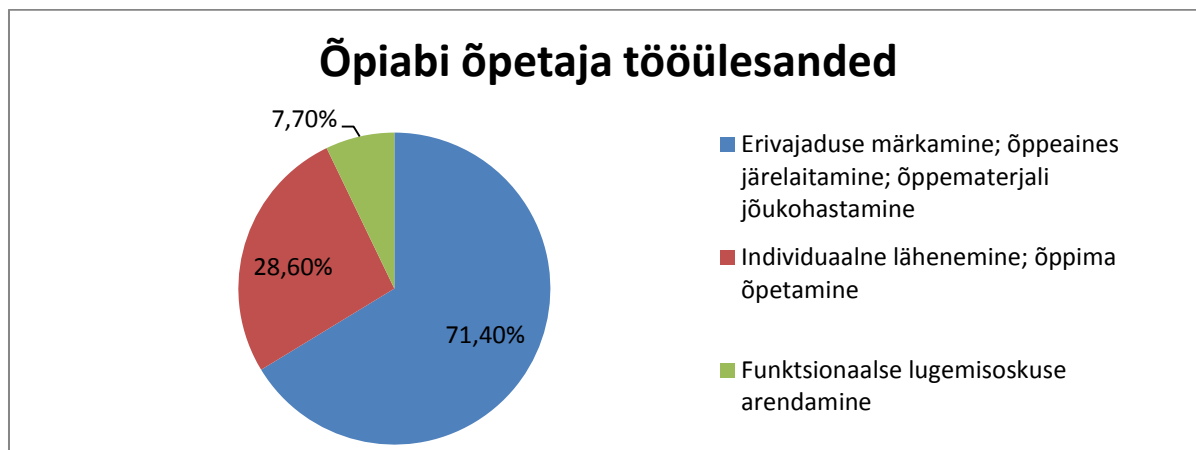
Õpiabi õpetajaks peavad 7,7% õppejuhtides õpetajat, kes tegeleb õpilaste psüühiliste protsesside korrigeerimisega. 35,7% leidis, et selleks on õpetaja, kes aitab ainetes mahajääjaid erimethodika rakendamisega ning õpetab õpilasi õppima lähtuvalt abivajaja võimetest ja oskustest. Õpiabi õpetaja peaks suutma tekitada positiivset suhtumist õppimisse ja kooliskäimisesse ning 15,4% vastanuist arvas, et ta peaks vähendama aineõpetajatel koormust töös mahajääjatega. 15,4% tõid välja, et õpiabi õpetaja ei pea olema tingimata eripedagoog, vaid selleks võib olla ka vastava täiendkoolituse läbinud aineõpetaja või lihtsalt aineõpetaja, kes peale tunde teeb süsteemset lisatööd õpiabi vajavate õpilastega.

Joonis 2. Õppejuhtide nägemus õpiabi õpetajast

7,7% lisa, et õpiabi saab pakkuda samas klassis paralleelselt tavaõpetajaga, aga vajadusel/võimalusel võiks õpe toimuda teises klassiruumis. Samuti 7,7% märkis ära üliandekad lapsed, kellele tihti tähelepanu ei pööratagi ning puudub sobiv pedagoog nendega töötamiseks.

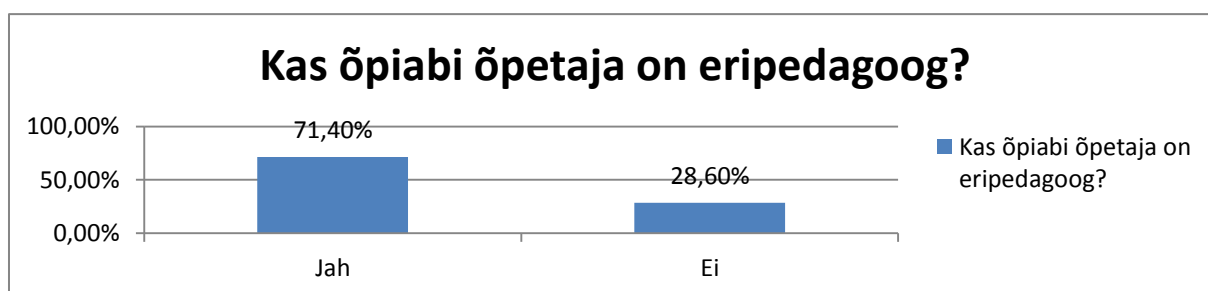
Peamised õpiabi õpetaja tööülesanded 71,4% üldhariduskooli õppejuhtide silmis on erivajadustega õpilaste järeleaitamine, sealhulgas nende märkamine ja õppematerjali jõukohastamine. 28,6% mainis individuaalset lähenemist, õppima õpetamist, eduelamuse tekitamist. Oluliseks ülesandeks õpiabi õpetaja jaoks pidas 7,7% vastanuist funktsionaalse lugemisoskuse arendamist tulemaks toime kõigis põhiainetes.

Joonis 3. Õpiabi õpetaja tööülesanded

Küsimuses „kes on õpiabi õpetaja ja mis on tema peamised tööülesanded“, vastused kattusid. Kuigi toodi välja, et õpiabi õpetajal ei pea olema eriväljaõpet, piisab täiendkoolitusest, leidis siiski 71,4% õppejuhtidest, et õpiabiõpetaja on eripedagoog. 28,6% ei pea õpiabi õpetajat eripedagoogiks. 93,3% vastanutest lähtub oma arvamusel eripedagoogi rollist isiklikust kogemusest. 6,7% aga ütleb, et õpiabi õpetajad ei ole eripedagoogilise väljaõppega (välja arvatud logopeed) ning nende arvamus eripedagoogi rollist ei lähtu ei ühiskondlikust arvamusel ega ka isiklikust kogemusest.

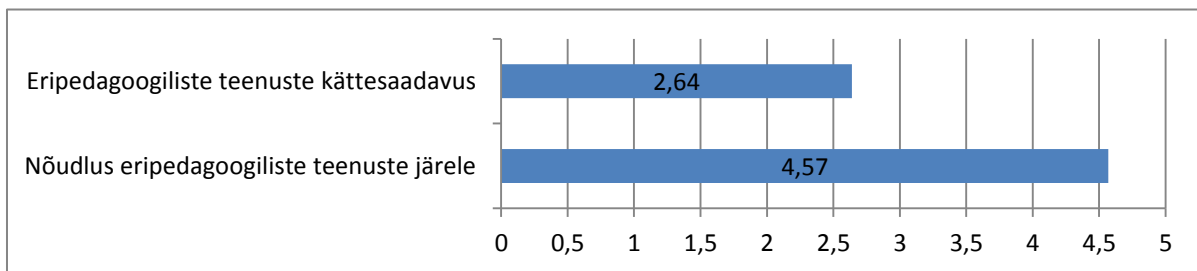
Ülesannetena, mida eripedagoogid üldhariduskoolides tegema peavad, kuid tegelikult otseselt nende töövaldkonda ei kuulu, leidsid õppejuhid, et pigem on küsimus töökoormuses, mitte konkreetsetes tööülesannetes. Tsiteerides vastajat: „Üks eripedagoog koolis ei jõua tegeleda lõki tundide, logopeedi tundide, õpiabitundide ja nõustamise ning õpilase individuaalsuse kaartide vormistamisega erinevatel tasanditel.“

Joonis 4. Õpiabi õpetaja nägemine eripedagoogina õppejuhtide silmis

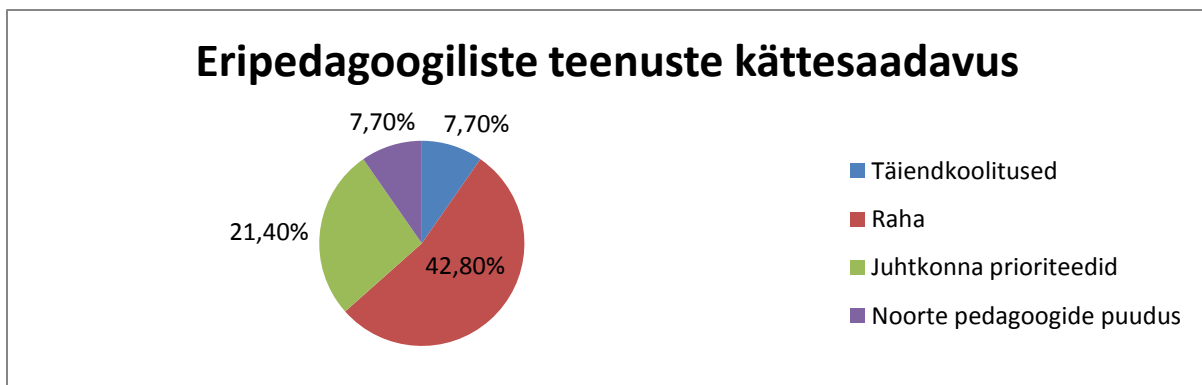
35,7% vastajatest ei osanud antud küsimusele vastust anda. Osa neist töid põhjendusena asjaolu, et nende koolis pole eripedagooge. 7% ütles, et nad ei tea midagi sellist, mida eripedagoogid nende koolis tegema peavad, mis tegelikult nende töövaldkonda ei kuuluks. Välja toodi logopeediline töö, mida eripedagoogid tegema peavad, kuna logopeede koolidesse ei jätku. Mainiti ka, et eripedagoogi roll ei ole lapsi kasvatada ja samuti ei peaks vastava tugisüsteemi puudumisel olema eripedagoog see, kes käitumisraskustega õpilastega tegeleb. 7% arvamuse avaldajatest on jäänud mulje, et eripedagoog teeb lapsele ülesandeid ette-taha ära. See arvamus tuleneb pigem pedagoogi isiksuseomadustest kui eripedagoogi tööülesannetest. 14% ütles, et järeleaitamine ei peaks toimuma vaid konkreetsetes õppeainetes (eesti keel ja matemaatika). Leiti ka, et agressiivsete lapsevanematega suhtlemine ei pea kuuluma eripedagoogi kompetentsi.

Nõudlust eripedagoogiliste teenuste järgi peavad õppejuhid kõrgeks- 4,57 punkti 5st. Eripedagoogiliste teenuste kättesaadavust hindavad nad aga madalaks- 2,64 punkti 5st.

Joonis 5. Nõudlus eripedagoogiliste teenuste järgi ja nende kättesaadavus

Eripedagoogiliste teenuste kättesaadavus johtub 42,8% õppejuhtide arvates rahast. Kohalikel omavalitsustel pole piisavalt raha tugiteenuste pakkumiseks.

Joonis 6. Eripedagoogiliste teenuste kättesaadavuse johtuvus

Samuti toodi välja pedagoogilise ettevalmistuse olulisus, puudujääk spetsialistide väljaõppes ja kogemustes. 21,4% nimetasid probleemina kooli juhtkonna puudulikku teadvustamist teenuste vajalikkusest. 7% leidis, et noored pedagoogid ei taha maale tööle

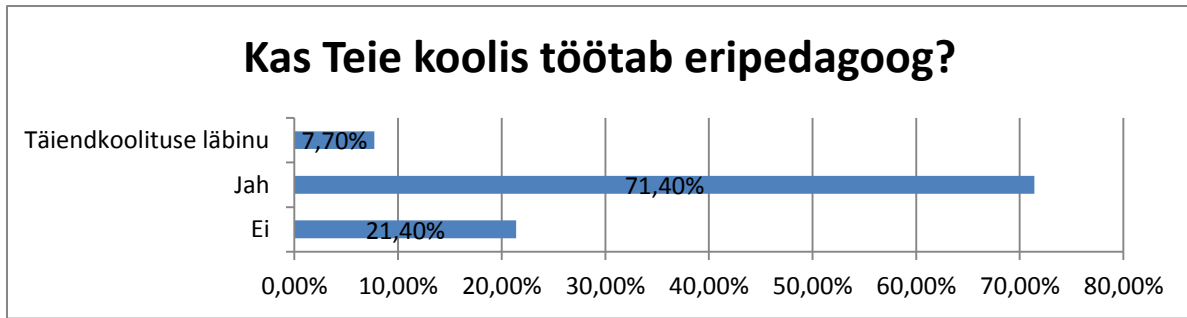
minna, ning vanematel pedagoogidel on tööd piisavalt. 7% jaoks, on oluline ka olemasolevate pedagoogide täiendkoolitused.

42,8% õppejuhte ei oska anda hinnangut eripedagoogide ettevalmistus on piisavusele. Tsiteerides ühte vastajat: „*Eripedagoogi ettevalmistus peaks olema kindlasti magistriõppe tasemel. Muidu ei saa talle tarifitseerida tunde ja lepingud on tähtajalised. Rohkem peaks ettevalmistus sisaldama ka õpetamise metoodikaid.*“ 21,4% uurituist leiab, et nende koolis töötavate eripedagoogide haridustase ja oskused vastavad ootustele ja nõudlusele. 14% vastajatest leiab, et alati saaks paremini, kuid see oleneb eripedagoogi isiksuse omadustest. Tähtsustati tööeelset praktikat, mille osas leiti vajakajäämisi. 7% leidis, et ka tavaklassi õpetajatel oleks vaja eripedagoogilisi oskusi, kuid samas võidakse tugiteenuseid ületähtsustada. Samuti ei peetud piisavaks 160-tunnise eripedagoogika täienduskursuse läbinud õpetajate ettevalmistust. Tsitaat: „*Meie kooli 160-tunnise eripedagoogilise kursuse läbinud õpetajate ettevalmistus pole minu arvates olnud piisav, sest nad tegelevad õpiabis põhiliselt oma eriala aine järeleaitamisega ega mõista õpiabi laiemat olemust, kuigi oskusi võib-olla isegi oleks.*“

Lähtuvalt eelmises lõigus välja toodud puudustele praktika osas, leiab 14% õppejuhte, et eripedagoogiline ettevalmistus peaks olema magistriõppe tasemel. 14% uurituid ei oska öelda, mis võiks olla ettevalmistuses paremini ning sama hulk ei näe mingeid puudujääke eripedagoogide hariduses. Võrdselt toodi välja ka puudujäägid psühholoogia tundmises, töö andekate, hüperaktiivsete, õppimis- ja käitumishäiretega õpilastega, suhtlemisoskus õpilastega, juriidiline ettevalmistus kooli reguleerivate seaduste osas, kooli rahalised võimalused kursuste/täiendkoolituste pakkumise osas. 7% õppejuhte on oma töös kokku puutunud väga heade spetsialistidega.

71,4% uuringus osalenud koolidest, töötab eripedagoog. Nende peamisteks tööülesanneteks on: (a) logopeediliste teenuste osutamine; (b) psüühiliste protsesside korrigeerimine; (c) õpetajate nõustamine; (d) lihtsustatud õppekava järgi õppivatele õpilastele ainetundide andmine; (e) õpiabi tundide andmine; (f) HEV õpilaste koordinaatoriks olemine;

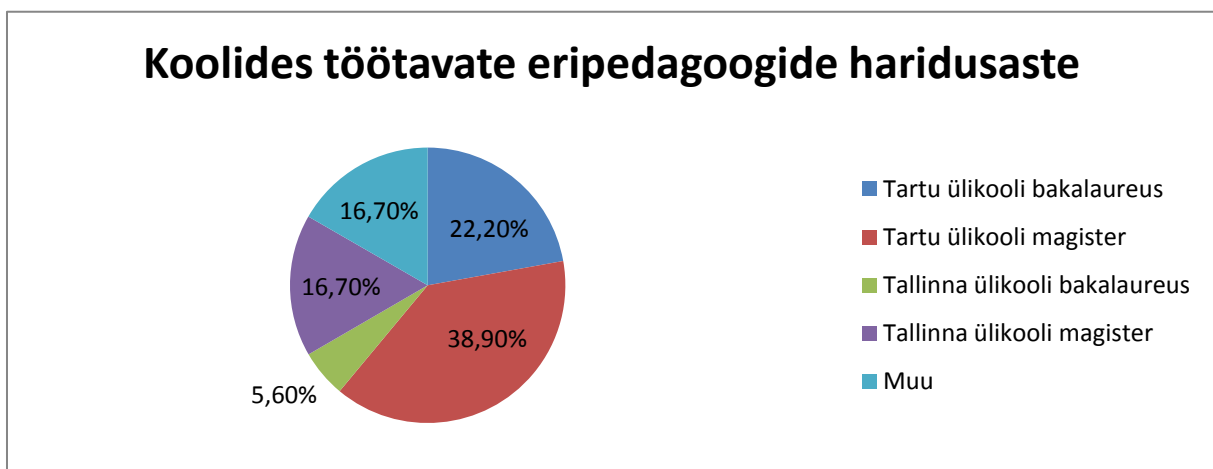
21,4% koolides puudub eripedagoog. Põhjused on erinevad – puudub raha vastava ametikoha loomiseks või pole leitud sobivat inimest eripedagoogi ametikohale. 7% koolidest on klassiõpetajad läbinud 160-240 tunnised koolitused ning rakendavad oma teadmisi ainetundides.

Joonis 7. Üldhariduskoolis töötavate eripedagoogide protsent

Õpiabi õpetajaid töötab 85,7% küsitletud koolidest. Nendest 50% on ametis mitu täis- või osakoormusega õpiabi õpetaja kursust läbinud või eripedagoogilise haridusega inimest.

Peamiselt on nende ülesandeks eesti keele ja matemaatika tugiõpe.

Joonis 8. Eripedagoogide haridusaste

Samuti annavad nad rühmatunde. 7% küsitletud koolidest puudub õpiabi õpetaja ning 7% koolidest on kogu õpiabi õpetaja töö eripedagoogi õlul. Vajadus õpiabiõpetajate järgi on kõrge.

Enamus töötavatest eripedagoogidest on Tartu Ülikooli magistrikraadiga, sellele järgneb Tartu Ülikooli bakalaureusekraad. Vastusevariant „Muu“ selgituseks on antud, et vastavates koolides puudub eripedagoog või on klassiõpetaja ettevalmistusega täiendkoolituse läbinud õpetaja.

Spetsialistide palkamise järjestuseelistust sõltumata rahaliste vahendite olemasolust ilmestab tabel 2. Koht näitab vastusevariandi olulisust. Kõrgeimal kohal kõige olulisem vastusevariant. Punktid on vastuste kogusumma selle vastuse jaoks. Kõige olulisemal vastusel on kõige vähem punkte. Kõige vähem olulisemal vastusel on kõrgeim punktide arv.

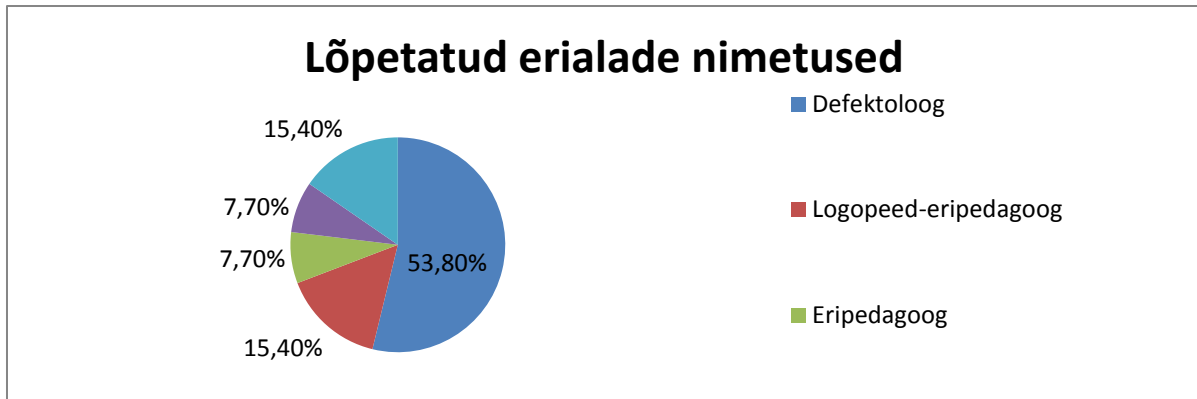
Tabel 2. Rahalistest vahenditest sõltumatu spetsialistide palkamise järjestus

Spetsialist	Koht	Punktid
Sotsiaalpedagoog	1	37
Psühholoog	2	41
Logopeed	3	42
Eripedagoog	4	44
Õpiabiõpetaja	5	59
Abiõpetaja	6	76
Õpetaja abi	7	93

50% küsitletud koolides õpib õpilasi lihtsustatud õppekava alusel. Lihtsustatud õppekava on õppejuhtide silmis vajalik madalate vaimsete võimetega õpilastele, kes on psühhiaatrilise diagnoosiga ja komisjoni poolt kinnitatud, kuid ei eristu individuaalne- ja lihtsustatud õppekava. Samuti näevad nad suurt panust abiõpetajatel ja 35,7% tähtsustab väikeklasside loomist. 21,4% pooldab individuaalse õppekava rakendamist. 7% koolidest kasutatakse mahajäämuse korral rühmatunde.

Eripedagoogi roll üldhariduskooli eripedagoogide silmis

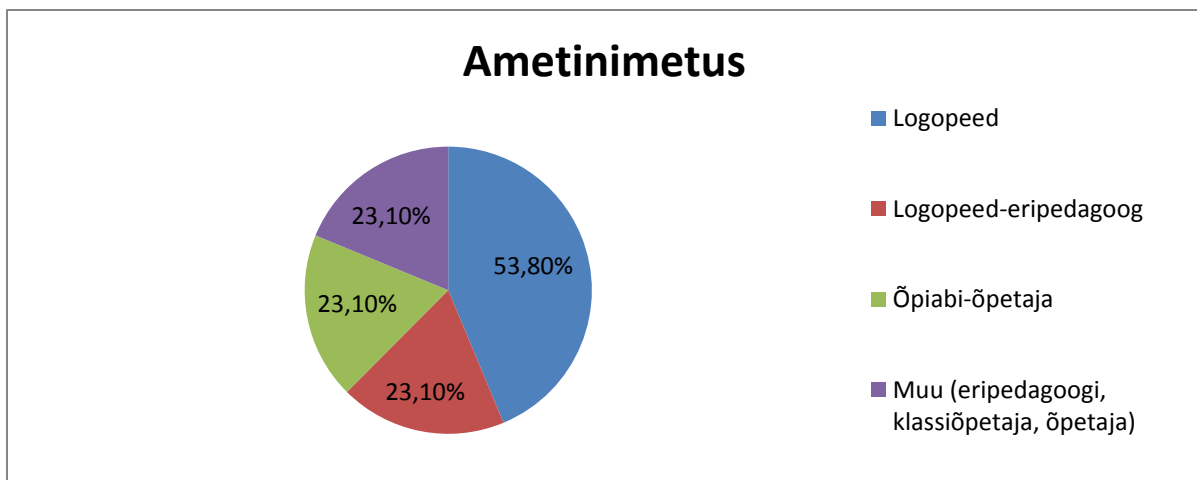
Uuringus osales 13 üldhariduskoolis töötavat eripedagoogi. Kõik eripedagoogid on naised, kellest 69,2%-l on magistrikraad, 23,1% bakalaureusekraad ja 7,7% kutsekõrgharidus. Väga erinevad on erialade nimetused diplomil: 53,8% on eriala nimetuseks defektoloog, 15,4% logopeed-eripedagoog. Ülejäänud 15,4% on lõpetanud klassiõpetaja, kasvatusteadused, õpiabirühma õpetaja eriala. 7,7% diplomil on eriala nimetuseks eripedagoog ning 7,7%-l abikooliõpetaja/logopeed, mis vastab igati praegusele 3+2 süsteemis magistriõppele. 53,8% ametinimetuseks on logopeed, antud protsendist 15,4% on ka HEV õpilaste koordinaatorid ning 7,7% õpiabi õpetajad. 23,1% ametinimetuseks on logopeed-eripedagoog. 23,1% töötab eripedagoogi, klassiõpetaja ja õpetaja ametinimetuse all, ning neist 15,4% on õpiabi õpetajad. Kõik neist on läbinud hulgaliselt erinevaid täiendkoolitusi,

Joonis 9. Lõpetatud eriala nimetus

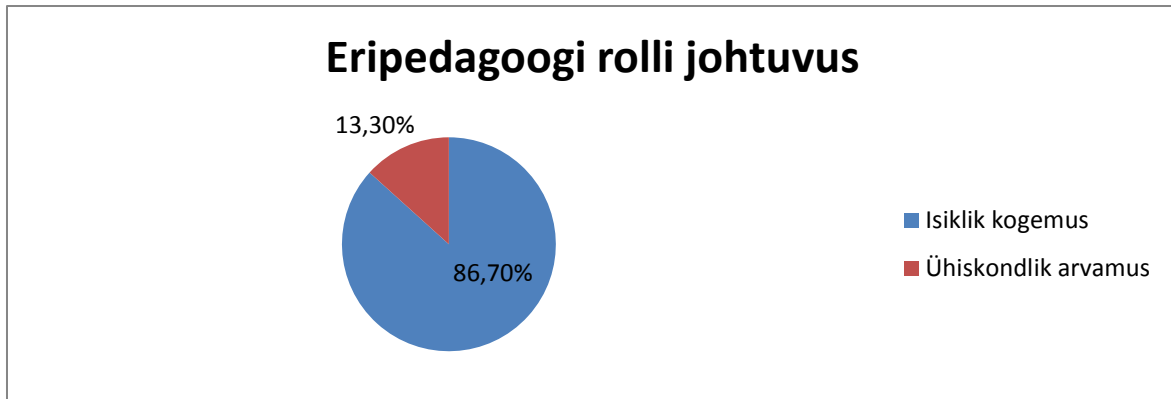
sealhulgas vähemalt 46,2% on osalenud Tartu Ülikooli poolt pakutavatel kursustel. Hariduse omandamise aastad jäävad 1970-2012 aastatesse.

Eripedagoogide endi arvamus tavakoolis töötavatest eripedagoogidest lähtub 86,7% isiklikust kogemusest ning 13,3% ühiskondlikust arvamusel. Nende silmis on eripedagoog spetsialist, kes teab erivajaduste tekkepõhjust, on varajase erivajaduse märkaja ning leiab HEV õpilasele sobivad õppe- ja õpetamise meetodid. Suudab töötada erivajadusega lapse/õpilasega ning oskab nõustada vanemaid ja tavapedagooge. Tsiteerides vastajat:

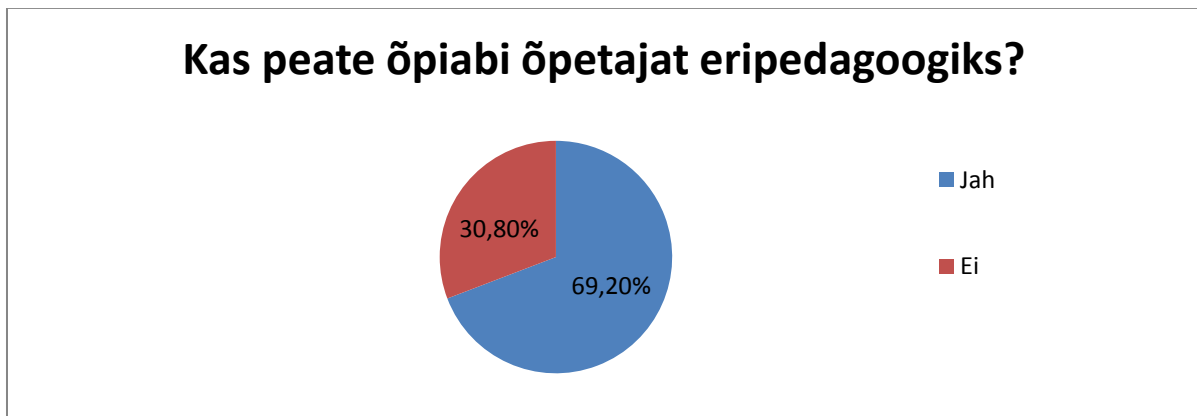
Joonis 10. Eripedagoogide ametinimetused

„Tartu Ülikooli eripedagoogika eriala lõpetanud eripedagoog. Tal on arusaamine lapse psühholoogiast, eripsühholoogiast, valdab eripedagoogika võtteid, teab HEV termineid ja tunneb seadusandlust, teab riikliku ja lihtsustatud õppekava ainekavasid, töötab erivajadustega lastega.“

Joonis 11. Eripedagoogide arvamuse lähtumine üldhariduskoolis töötavatest eripedagoogidest

Kõik vastanud pidasid peamiseks tööülesandeks haridusliku erivajadustega laste märkamist ja erimetoodikate rakendamist nende õpetamisel. 53,8% tavakoolides töötavatest eripedagoogidest peab tähtsaks tööülesandeks üldhariduskoolis kolleegide ja haridusliku erivajadusega õpilase vanemate nõustamist. Märkimist leidis ka HEV õpilase arengulise ja haridusliku edasijõudmise analüüsi läbiviimine, koostöö aineõpetajate ja teiste tugispetsialistidega. Õpiabi õpetajat peavad eripedagoogiks 69,2% vastanutest, ülejäänud 30,8% nii ei arva.

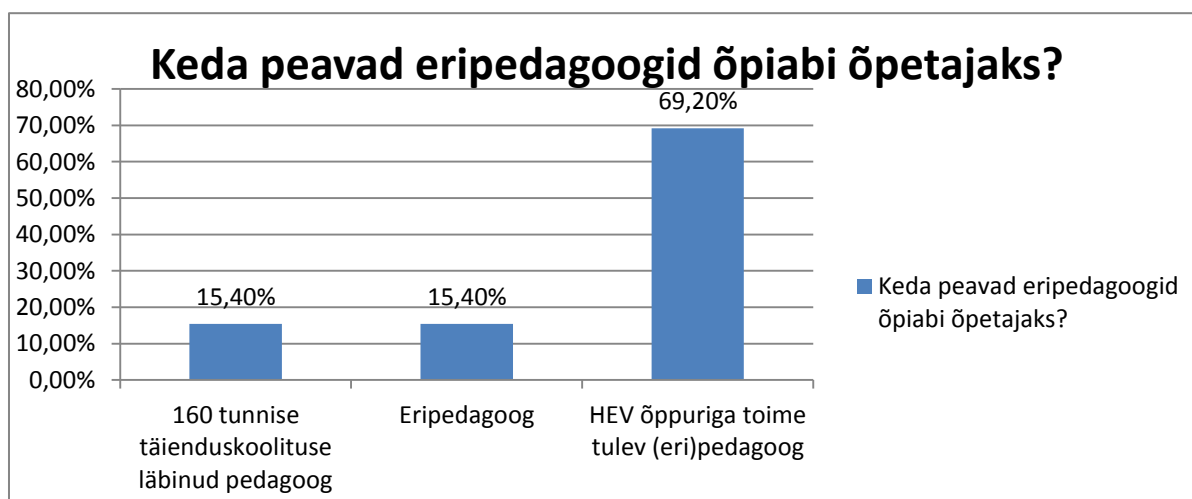
Joonis 12. Õpiabi õpetaja staatus eripedagoogide silmis

Paludes eripedagoogidel selgitada õpiabi õpetaja olemust tavakoolis selgus, et arvamused jagunesid erinevalt. 15,4% eripedagoogide silmis on õpiabi õpetaja 160 tunnise täienduskursuse läbinud pedagoog. 15,4% leidis, et eripedagoog peaks olema õpiabi õpetaja, kuid antud hetkel on nende rolliks pigem õpilaste järeleaitamine. Ülejäänud 69,2% uurituist ütles, et õpiabi õpetaja on (eri)pedagoogilise haridusega õpetaja, kes suudab rakendada eripedagoogilisi võtteid, toetamaks tavaklassis õppivat HEV õpilast ning teeb logopeedilist tööd. Tsitaat: „*Õpetaja, kes korrektsioonitööd tehes nii ainealase materjali kui ka spetsiifilise*

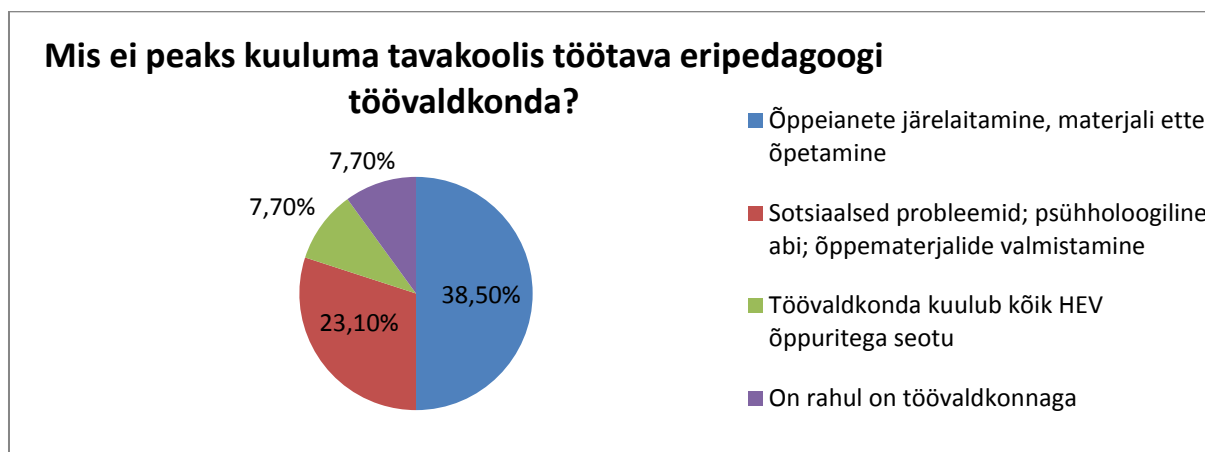
õppekirjanduse ning vahendite kaudu spetsiaalseid võtteid kasutades, aitab kujundada või arendada õpilases õpioskusi.“

Sellest johtuvalt peavad eripedagoogid õpiabi õpetaja peamiseks tööülesanneteks (a) koostöö tegemist aineõpetajatega; (b) kolleegide nõustamist; (c) konkreetsele HEV õppurile sobiliku õppemeetodi leidmist ja rakendamist; (d) vanemate nõustamist; (e) eripedagoogilisi võtteid kasutades õpiabi tundide läbiviimist.

Üldhariduskoolide eripedagoogidest 38,5% leiavad, et nende töövaldkonda ei peaks kuuluma mistahes õppeinetes järeleaitamine ning õppematerjali ette õpetamine. Äärmärkimist leidsid ka tegelemine sotsiaalsete probleemidega, psühholoogilise abi andmine ja õppematerjalide valmistamine. 23,1% leiab, et eelmpool nimetatud ülesanded ei kuulu tavakooli eripedagoogide töövaldkonda. 7,7% ütles, et nad on oma töövaldkonnaga väga rahul. Sama suur hulk leidis, et eripedagoogi ülesandeks on kõik, mis puudutab HEV õppureid.

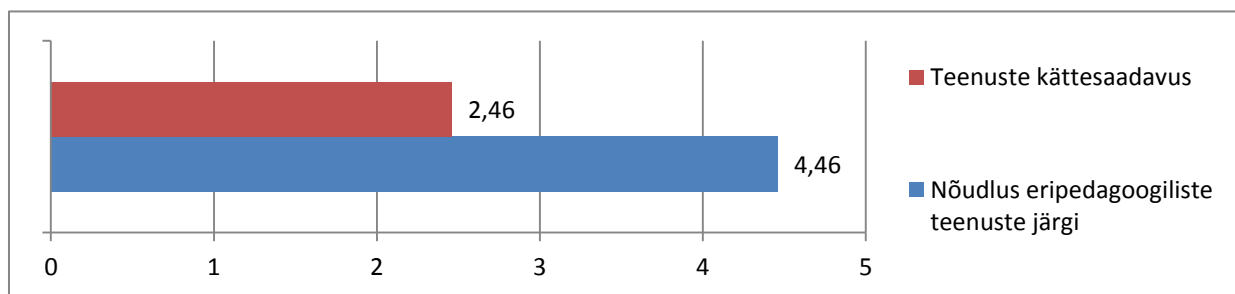

Joonis 13. Õpiabi õpetaja definitsioon eripedagoogide silmis

Joonis 14. Eripedagoogide silmis nende töövaldkonda mitte kuuluvad aspektid

Nõudlust eripedagoogiliste teenuste järgi tavakoolis pidasid eripedagoogid kõrgeks – 4,46 punkti 5st, kuid teenuste kättesaadavust pidasid halvaks – 2,46 punkti 5st.

Joonis 15. Nõudlus teenuste järele ja nende kättesaadavus

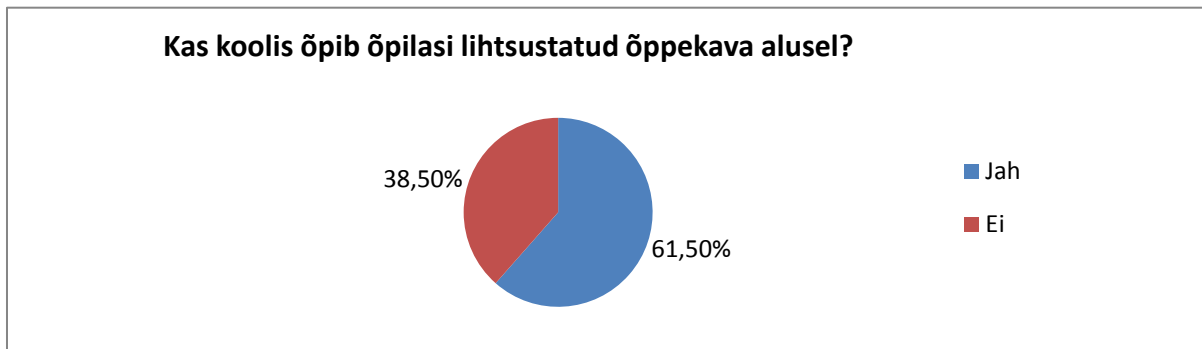
Teenuste kättesaadavus oleneb suuresti rahastamise võimalustest. Nii arvas 69,2% vastanuist. 23,1% näeb probleemi kooli direktori/kohaliku omavalitsuse prioriteedis luua vastav ametikoht. Välja toodi ka eripedagoogide suur töökoormus.

Pedagoogide ettevalmistust peavad piisavaks 58,3% eripedagooge. Neist 23,1% ütleb, et Tartu Ülikooli eripedagoogika ettevalmistus on väga hea, kuid Tallinna Ülikooli lõpetanute teadmistes on puudujääke. 23,1% tõid välja ka peale ülikooli lõpetamist täiendkoolituste olulisuse. 15,4% pidas ettevalmistust teoreetilises osas piisavaks. Mainiti, et varasemalt oli väljaõpe suurepärase, kuid hetkel jõus olevate õppekavadega ei olda kursis, seega ei osata hinnangut anda.

Puudujääkidenähtena ettevalmistuses loetleti (a) autismi teemad; (b) Tallinna Ülikooli tudengite vähesed teadmised erimetoodikatest; (c) käitumishäiretega lastega tegelemine; (d) praktika vähesus; (e) probleemide laialdasem nägemine (erinevad õppeained, meetodikad, psühholoogia jne); (f) individuaalsete kavade koostamise oskuse puudulikkus; (g) koolitustel käsitletakse samu teemasid, mis 30 aastat tagasi.

92,3% üldhariduskoolide eripedagooge leiab, et abivajajad ei saa piisaval määral eripedagoogilist abi. Peamise põhjusena toodi taaskord välja finantsilised puudujäägid. Vaid 7,7% ütles, et nende koolis saavad kõik abivajajad abi. Puudub raha vastava ametikoha loomiseks või on abivajajaid nii palju, et eripedagoogi töökoormus muutub liiga suureks. Vastuste põhjal võib öelda, et nad on mures nii enda töökoormuse kui ka laste arengu ja tulemuste pärast. Tsiteerides ühte vastajat: „Koolidel ei ole piisavalt rahalisi võimalusi eri spetsialiste tööle palgata. Tavakoolis peavad ilma piisava erihariduseta õpetajad saama hakkama igasuguste erivajadustega lastega. Suur osa energiast lähebki neil erivajadustega lastega tegelemiseks, aga tulemused on tagasihoidlikud.“

61,5% koolidest, kus töötab eripedagoog, õpib õpilasi lihtsustatud õppekava järgi, 38,5% koolidest mitte.

Joonis 16. Lihtsustatud õppekavade järgi õppijad koolides

Tavakooli eripedagoogid rakendaks lihtsustatud õppekava järgnevalt: (a) lihtsustatud õppekava tuleb rakendada nendele õpilastele, kellele seda on soovitanud psühhiaater ja nõustamiskomisjon; (b) individuaaltunnid, rühmatunnid, väikeklass; (c) sobiks nii individuaaltunnid kui ka väikeklass, sobiva klassikollektiivi korral tuleks kõne alla ka abiõpetajaga tavaklass; (d) Lihtsustatud õppekava ei ole enam tavakooli õpilase jaoks, seda tuleks rakendada siis, kui teised (individuaaltunnid, rühmatunnid, väikeklass, abiõpetajaga tavaklassis koos teistega) võimalused ei ole tulemusi andnud, tuleb seda rakendada erikoolis; (e) individuaalset õppekava võib rakendada igas vormis, kui selleks on objektiivne vajadus.

Tabel 3. Spetsialistide töölevõtmise järjestus sõltumata rahalistest vahenditest

Spetsialist	Koht	Punktid
Eripedagoog	1	32
Logopeed	2	34
Õpiabi õpetaja	3	47
Psühholoog	4	49
Sotsiaalpedagoog	5	49
Abiõpetaja	6	66
Õpetaja abi	7	87

Spetsialistide palkamise järjestusest ja sõltumata rahalistest vahendite olemasolust, ilmestab tabel 3. Koht näitab vastusevariandi olulisust. Kõrgeima koha võtab kõige olulisem vastusevariant. Punktid on vastuste kogusumma selle vastuse jaoks. Kõige olulisemal vastusel on kõige vähem punkte. Kõige vähem olulisemal vastusel on kõrgeim punktide arv.

Arutelu

Kutsestandard defineerib eripedagoogi mõiste lähtuvalt tema põhilistest tööülesannetest. Ei ole antud täpset ja ainuõiget nimetust. Nii on ka ülikooli lõputunnistustel esinenud läbi aegade erinevaid ametinimetusi - eripedagoog, defektoloog, logopeed, abikooli õpetaja ja logopeed, kasvatusteaduste bakalaureus (vms). Õpetaja V taseme kutsestandardi järgi on eripedagoog see, kes töötab hariduslike erivajadustega õppijatega.

Läbi viidud uuringust selgub, et hägustumine üldhariduskoolis töötavate eripedagoogide lõpetatud eriala ja ametiala nimetuste erinevusest. Enamus (53,8%) on lõpetanud (a) defektoloogia eriala. Sama protsendi ametinimetuse on aga (A) logopeed. 30,8% on lõpetanud (b) eripedagoogika, (c) klassiõpetaja, (d) kasvatusteadused, (e) õpiabirühma õpetaja, (f) abikooliõpetaja/logopeedi eriala ning 15,4% diplomil on erialanimetuseks (g) logopeed-eripedagoog. Ülejäänud protsendid jagunesid võrdselt (B) logopeed-eripedagoog, (C) õpiabi õpetaja, (D) klassiõpetaja, (E) eripedagoogi, (F) õpetaja vahel. Loetletud ameti- ja erialanimetustest on pädevaks õpiabitunni läbiviijaks defektoloog, eripedagoog, abikooliõpetaja/logopeed, logopeed-eripedagoog. Ülejäänutel puudub piisav väljaõpe erivajadustega õpilastega tegelemiseks.

Arvamused eripedagoogide ja teiste spetsialistide silmis lahkesid õpiabiõpetaja osas. Haridus- ja teadusministeeriumi ametnikud (100%) ning õppejuhid (71,4%) peavad õpiabiõpetajat eripedagoogiks, kuid eripedagoogid (69,2%) ise nii ei arva. Võib arvata, et vastused lahknevad, sest vastustest ilmnenu õpiabiõpetajate tööülesannete põhjal tegeleb õpiabiõpetaja samade eesmärkide täitmisega kui eripedagoog. Samas 35,7% vastanutes koolidest puudub eripedagoog, seega võib järeldada, et just sel põhjusel peavad paljud õppejuhid õpiabiõpetajat eripedagoogiks. 90% kogu vastanutest lähtub oma arvamusest õpiabi õpetaja kohta isiklikust kogemusest, ülejäänute arvamus on kujunenud ühiskondliku arvamuse taustal või lähtub muudest asjaoludest.

Tabel number 4 põhjal võib järeldada, et eripedagoogid küll lähtuvad oma töös kutsestandardist, kuid kaetud ei ole kõik ettekirjutustes märgitud punktid.

Tabel 4. Kutsestandard ja spetsialistide arvamused eripedagoogi tööülesannetest erinevate spetsialistide silmis

Eripedagoogi ülesanne	Ametnikud	Õppejuhid	Eripedagoogid
Tunneb HEV-laste õppekavade sisu ning nende õppekavade rakendamise võimalusi, valdab HEV-laste õpetamise metoodikat	0	2	2
Tunneb õppekorralduse erinevusi HEV-laste õpetamisel, oskab õppeprotsessi üles ehitada vastavalt HEV õppekavadele, orienteerudes õppekava põhieesmärgile ja pädevuste kujundamisele	0	2	1
Suudab uurida ja kirjeldada laste kognitiivset arengut, psüühilisi protsesse, sotsiaalset arengutaset ja kõnelisi iseärasusi; suudab välja selgitada laste teadmisi ja oskusi ning hinnata lapse arengu vastavust eale	1	3	2
Oskab lapse uuringul saadud tulemuste põhjal koostada individuaalset õppekava ja klassi arengukavasid	2	0	1
Valdab õppesisu (ainet), tunneb HEV laste kasvatamise/õpetamise eripära (ainete õpetamise erimetoodikat)	0	5	5
Arvestab oma töös HEV-lapse reaalse arenguvalla madalast tasemest ja potentsiaalse arenguvalla kitsusest tulenevaid nõudeid õppeprotsessile	0	0	0
Arvestab HEV-laste õpetamisel nende tunnetustegevuse ja kõne arengu iseärasustega	0	3	0
Suudab vastava õppevara puudumisel ise koostada nõuetekohaseid harjutusmaterjale/ülesandeid, muuta raskusastet ning kasutada töövõtteid mis parimal viisil toimiksid laste elementaarse taju, piiratud töömälu mahu, puuduliku verbaalse mõtlemise tingimustes	0	0	0
Nõustab õppijaid, õpetajaid ja lastevanemaid lapse erivajadustest lähtuvalt	1	9	9
On valmis osalema eripedagoogika/-metoodika edendamises nii haridusasutuses kui väljaspool seda	0	0	0
Omab valmisolekut täiendusõppeks sõltuvalt eripedagoogika profiilist, sihtrühmast	0	0	0

Tööülesannetest, mida eripedagoogid tava koolis täidavad, kuid tegelikult nende pädevusse ei kuulu, ei osanud ametnikud vastata, õppejuhid pidasid probleemiks pigem

töömahtu, kuid eripedagoogid ise leiavad, et nad ei peaks tegema õpilastega järeleaitamistunde või neile materjali ette õpetama vältimaks mahajäämist. Loogiline on, et ametnikud ei tea tegelikke tööülesandeid, vaid ainult paberil eksisteerivaid nõudeid. Käesolev uurimus peaks aitama antud probleemi paremini teadvustada.

Nõudlust eripedagoogiliste teenuste järgi pidasid koolides töötavad spetsialistid kõrgeks (keskmiselt 4,5 punkti 5st), ministeeriumi ametnikud aga keskmiseks (2,5 punkti 5st). Teenuste kättesaadavuse osas olid aga kõik vastanud spetsialistid ühisel meelel, pidades seda madalaks (keskmiselt 2,2 punkti 5st). Kõik tõid välja probleemina juhtide (kohalik omavalitsus, direktorid) prioriteetidid ning loomulikult rahastamise võimalused.

Eripedagoogid ise peavad enda ettevalmistust piisavaks, tagamaks kvaliteetsete teenuste pakkumist. Märkimata ei jäänud aga ka praktilise ettevalmistuse puudus. Arvata võib, et tegu on bakalaureuskraadiga vastajatega, sest magistriõppes pakub Tartu Ülikool, mille ettevalmistust pedagoogid suurepäraseks pidasid, piisavalt praktika võimalusi. Alla veerandi (21,4%) õppejuhte leidsid, et nende koolis töötavate eripedagoogide haridus on piisav töötamiseks HEV õppuritega. Nii ametnikud kui õppejuhid leidsid puudusena väljaõppes vaid bakalaureusekraadi olemasolu. Nad leidsid, et eripedagoog peaks siiski omama magistrikraadi. Veel märgiti vajakajäämisi teadmistes tegelemaks (a) autistlike õpilastega, (b) käitumishäiretega lastega, (c) ADHD (d) juriidiliste küsimustega.

Suurim erinevus üldhariduskooli õppejuhtide ja eripedagoogide jaoks ilmnis tugispetsialistide tööle võtmise järjestusest. Õppejuhid palkaksid esmajoones sotsiaalpedagoogi, kes eripedagoogide tabelis jäi viiendale kohale. Eripedagoogid võtaksid esmajärjekorras tööle eripedagoogi, kuid õppejuhid pidasid psühholoogi ja logopeedi rakendamist olulisemaks. Nende poolt antud vastuste tulemusena koostatud tabelis platseerus eripedagoog alles neljandale kohale. Mõlemate ametialade spetsialistid olid abiõpetaja ja õpetaja abi paigutanud vastavalt kuuendale ja seitsmendale kohale. Eripedagoogid palkaks enne logopeedi, õpiabiõpetaja ja psühholoogi, ning alles seejärel sotsiaalpedagoogi.

Suurel määral on maailmas kasutusel olevad eripedagoogide kutsestandardid kattuvad. Suurriikide, nagu Ameerika Ühendriigid või Suurbritannia, standardid on rohkem lahti seletatud, samas kui Eesti eeskiri on konkreetne ja kergesti mõistetav.

Uuringu ühe järeldusena võib öelda, et nii nagu Soome spetsialistid, tunnevad ka Eesti eripedagoogid enda rolli muutmist. Seda võib järeldada sellest, et kuna vajadus

eripedagoogiliste teenuste järgi on kõrge, kuid teenuste kättesaadavus madal, siis peavad ilma piisava erihariduseta õpetajad saama hakkama HEV õppuritega. Julgen väita, et see tuleneb HEV õppurite kaasamisest üldhariduskoolidesse ning abivajajate arvu pidevast tõusust. Loomulikult see kõik on vajalik, kuid nagu ka uuringus osalejad ütlesid, vajaksid ka tavapedagoogid rohkem eripedagoogilist väljaõpet.

Paljud tugiteenuste vajajad jäävad aga abist ilma või annavad HEV õppuritele abi alternatiivse ettevalmistuse saanud inimesed, kelle teadmised ja oskused võivad olla puudulikud. Peamine rõhk eripedagoogide töös on hetkel suunatud õpiraskustele ja lihtsustatud õppekava alusel õppivatele lastele. Tegelikult peaks eripedagoog kaasava hariduse tingimustes tegelema ka teiste probleemidega. Erinevad ajastud, erinevad nimetused, erinevad lähenemisviisid – kuid sama eesmärk. Vaatamata lõpetatud erialasele või ametikohasele nimetusele, läbitud täiendõpetele ja koolitustele on kõigil hariduslike erivajadustega töötavate pedagoogide eesmärk ühine – suunata HEV lapse arengut eesmärgiga soodustada psüühiliste protsesside ja isiksuse arengut eakohase normi suunas, esmase puude ületamine/vähendamine ja teiste puuete vältimine pedagoogiliste vahenditega ning õppuri potentsiaalsele arenguvallale vastava õpikeskkonna kujundamine. (Õpetaja V tase kutsestandard; 2010)

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

14.05.2013

(kuupäev)

.....

(allkiri)

Kasutatud kirjandus

Council for Exceptional Children; 2009; What every special educator must know; VI trükk; Arlington; VA

Kanep, H; 2008; Analüüs haridusliku erivajadusega õpilaste ja tugiteenuste kättesaadavusest õpilastele; Uuringu „Haridusliku erivajadusega õpilane koolikaardil, tugiteenuste kättesaadavus haridusliku erivajadusega õpilasele” II osa

Kivirand, T; 2010; Kaasav haridus ja nõustamiskeskuste roll hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisel; Eripedagoogika nr 35; 4-6

Kivirand, T; 2012; HEV-õpilased väärivad parimat õppekorraldust; Õpetajate leht nr. 21; lk 17

Kõrgesaar, J; 2012; Eripedagoogikast ja erivajadustest Tartu ülikooli õpetajakoolituses Riigikogu kultuurikomisjonile; külastatud aadressil http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/Kultuurikomisjon/Eripedagoogikast_TUs_271012.pdf (10.05.2013)

Levin, B; 2012; England has weak support systems for schools compared to highest performing countries, says expert; külastatud aadressil <http://www.ioe.ac.uk/62487.html> (10.05.2013)

Luder, R; Moretti, Ma; Kunz, A; Diezi-Duplain, P; 2011. Individual Educational Planning In Inclusive Education In Switzerland; *Special Education*; 2:25, 164-170;

Moser Opitz, E; 2007; Bildungsstandards und Sonderpädagogik; *Schweizerische Zeitschrift für Heilpädagogik*; 9; 10-17

Narita, S; 1992; Japanese Special Education Today: Issues and Implications; ERIC

Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded; 2002; Riigi Teataja; külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13082084> (10.05.2013)

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus; 2010; Riigiteataja; külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410> (10.05.2013)

Quality Standards for Special Educational Needs (SEN) Support and Outreach Services; 2008; Department of Children, Schools and Families; Crown copyright

Sarromaa Hausstätter, R; Takala, M; 2008: The Core of Special Teacher Education: a Comparison of Finland and Norway; *European Journal of Special Needs Education*; 23:2; 121-134

Zionts, L; Shellady, S; Zionts, P; 2006; Teachers' Perceptions of Professional Standards: Their Importance and Ease of Implementation; Preventing school failure; 50:3; 5-12

Takala, M; Pirttimaa, R; Törmänen, M; 2009; Inclusive Special Education: the Role of Special Education Teachers in Finland; British Journal of Special Education; 36:3; 162-172

Tomlison, S; 2012; The Irresistible Rise of the SEN Industry; Oxford Review of Special Education; 267-286

Õpetaja V kutsestandard; 2010; Hariduse kutsenõukogu; külastatud aadressil <http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10086813/lae> (07.05.2013)

Lisa 1

Eesti kehtiv hariduslike erivajaduste klassifikaator ja sellega seotud andmete süsteem (Kanep 2008)

HEV liigitus	HEV	EHISE HEV klassifikaator	Võimalikud tugiteenused	Võimalik õppekava	Võimalik õppeaeg	Klass	Kool	
Tervisest tulenev HEV	Kehapuu	Kehapuu	Parandusõpe	RÕK LÕK TÕK	Nominaalne Mitte- nominaalne	Hooldeklass Kehapuudega kuumispuudega, kõnehäiretega liitpuudega Ihluustatud õppega nägemispuudega, ning psühhilise erivajadusega õpilaste klassid Sanatoorne klass Toimetutekklass Tavaklass	Eri- vajadustega laste kool lavakool	
	Kõnepuu	Kõnepuu	Tasandusõpe					
	Meelepuu	Nägemispuu Kuulmispuu	Loogiline abi Individaalne õppekava Psühholoogiline nõustamine					
	Vaimupuud	Vaimupuud	Psühhilised erivajadused					
	Tervisepuud	Tervisepuud	Tervisepuud					
	Õpiraskus	Õpiraskus	Õpiraskus					
	Käitumis-, kohanemis- ja suhtlemisraskustest ning erivajadusest tulenev HEV	Ajutine õpiraskus	Ajutine õpiraskus	Parandusõpe	RÕK LÕK TÕK	Nominaalne Mitte- nominaalne	Kasvatamis- raskustega õpilaste klass Tavaklass	Eri- vajadustega laste kool lavakool
		Pervasivne arenguhäire	Pervasivne arenguhäire	Tasandusõpe				
		Emotsionaal- või käitumisraskus	Käitumisraskus	Psühholoogiline nõustamine Individaalne õppekava Loogiline abi Õpilaskodu				
		Kirjutamis-, lugemis- või arvutusraskus	Kirjutamis-, lugemis- või arvutusraskus					
Õid- ja erivajadus		Õid- ja erivajadus	Erivajadus					
Muudest asjaoludest tingitud HEV		Uusimmigrant	Uusimmigrant	E2 Tasandusõpe	RÕK	Nominaalne	Tavaklass Keelekumbulus- klass	tavakool
		Välismaalt tulnud õpilane	Välismaalt tulnud õpilane	Parandusõpe Individaalne õppekava				

Õ P I L A N E

Põhikooli- ja gümnaasiumi seadus § 93 lõige 3 ütleb: „Käesoleva seaduse jõustumise hetkel tegutsenud parandusõpperühmad loetakse õpiabirühmadeks, kehapuuetega laste klassid liikumispuuetega õpilaste klassideks, kõnepuuetega laste klassid kõnepuuetega õpilaste klassideks, meelepuuetega laste klassid nägemis- või kuulmispuuetega õpilaste klassideks, tasandusklassid põhiharidust omandavate õpiraskustega õpilaste klassideks, psüühikahäiretega laste klassid põhiharidust omandavate tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste klassideks, abiklassid lihtsustatud õppel olevate õpilaste klassideks, toimetulekuklassid toimetulekuõppel olevate õpilaste klassideks, hooldusklassid hooldusõppel olevate õpilaste klassideks ja sanatoorsete koolide klassid raskete somaatiliste haigustega õpilaste klassideks käesoleva seaduse § 51 lõike 1 tähenduses ning nende tegevus viiakse käesoleva seadusega kooskõlla hiljemalt 2011. aasta 1. septembriks.“

Lisa 2

Ministeeriumi üldharidusosakonna ametnikud

Sugu: Mees Naine

Vanus:

Haridustase: keskharidus; keskeriharidus; rakenduslik kõrgharidus; bakalaureus; magister; doktor (PhD)

Lõpetatud eriala nimetus(ed):

Töövaldkond:

1. Kes on Teie arvamuse kohaselt eripedagoog?
 2. Kas eripedagoog peaks töötama koolis kohapeal?
 3. Mis on Teie arvates eripedagoogi peamised tööülesanded?
 4. Missugune ettevalmistus peaks olema Teie arvates õpiabi õpetajal?
 5. Mis on Teie arvates õpiabi õpetaja peamised tööülesanded?
 6. Kas peate õpiabi õpetajat eripedagoogiks?
 7. Millest lähtub Teie arvamus eripedagoogi rollist tavakoolis? (Isiklik kogemus, ühiskondlik arvamus, muu)
 8. Mis ei kuulu Teie arvates kindlasti eripedagoogi töövaldkonda (kuid millega eripedagoogid vahel olude sunnil siiski tegelevad)?
 9. Nõudlus eripedagoogiliste teenuste järgi tavakoolides on Teie arvates..
5 kõrge 4 pigem kõrge 3 vastavuses pakkumisega 2 pigem madal 1 nõudlus puudub
 10. Kas Teie arvates on eripedagoogilised teenused tavakoolis piisavalt kättesaadavad?
5 jah, täiesti 4 pigem jah 3 esineb mõningaid puudujääke 2 pigem ei 1 ei, üldse mitte
 11. Millest oleneb Teie arvates eripedagoogilise teenuse kättesaadavus?
 12. Kas peate eripedagoogilise teenuse kvaliteeti üldjuhul
5 väga heaks –4 heaks – 3 rahuldavaks – 2 halvaks –1 väga halvaks
- Miks nii arvate?
13. Millises osas näete puudujääke eripedagoogide ettevalmistuses ?

Lisa 3

Üldhariduskoolide õppejuhid

Sugu: Mees Naine

Vanus:

Haridustase: keskkharidus; keskeriharidus; rakenduslik kõrgharidus; bakalaureus; magister; doktor (PhD)

Lõpetatud eriala nimetus(ed):

Tööstaaž aastates

1. Kes on Teie silmis eripedagoog?
2. Mis on Teie arvates eripedagoogi peamised tööülesanded tavakoolis?
3. Kes on Teie silmis õpiabi õpetaja?
4. Mis on Teie arvates õpiabi õpetaja peamised tööülesanded?
5. Kas peate õpiabi õpetajat eripedagoogiks?
6. Millest lähtub Teie arvamus eripedagoogi rollist tavakoolis? (Isiklik kogemus, ühiskondlik arvamus, muu)
7. Mis ei kuulu Teie arvates kindlasti eripedagoogi töövaldkonda (kuid mida eripedagoogid siiski peavad tegema)?
8. Nõudlus eripedagoogiliste teenuste järgi tavakoolides on...
5 kõrge 4 pigem kõrge 3 vastavuses pakkumisega 2 pigem madal 1 nõudlus puudub
9. Kas Teie arvates on eripedagoogilised teenused tavakoolis piisavalt kättesaadavad?
5 jah, täiesti 4 pigem jah 3 esineb mõningaid puudujääke 2 pigem ei 1 ei, üldse mitte
10. Millest oleneb Teie arvates eripedagoogilise teenuse kättesaadavus?
11. Kas peate eripedagoogide ettevalmistust piisavaks? Miks nii arvate?
12. Millises osas ettevalmistuses näete puudujääke?
13. Kas Teie koolis töötab eripedagoog?
Kui jah, siis millised on tema tööülesanded?
Kui ei, siis kas leiate, et ta oleks vajalik?
Mis põhjusel eripedagoogi ei ole rakendatud?

14. Kas Teie koolis on õpiabi õpetaja(d)?

Kui jah, siis millised on tema/nende tööülesanded?

Kui ei, siis miks?

Kui ei, siis kas tunnete vajadust?

15. Millise haridusega on Teie koolis töötav eripedagoog?

Tartu Ülikooli bakalaureus/magister; Tallinna Ülikooli bakalaureus/magister; muu

.....

16. Kui spetsialistide palkamine ei sõltuks rahaliste vahendite olemasolust, siis millises järjestuses võtaksite tööle tugispetsialistid.

... õpiabiõpetaja

... abiõpetaja

... õpetaja abi

... eripedagoog

.....logopeed

... sotsiaalpedagoog

... psühholoog

17. Kas teie koolis õpib lapsi lihtsustatud õppekava alusel?

18. Kellele ja millises vormis (individuaaltunnid, rühmatunnid, väikeklass, abiõpetajaga tavaklassis koos teistega vms) tuleks rakendada lihtsustatud õppekava?

Lisa 4

Üldhariduskooli eripedagoogid

Sugu: Mees Naine

Vanus:

Haridustase: keskharidus; keskeriharidus; rakenduslik kõrgharidus; bakalaureus; magister; doktor (PhD)

Lõpetatud eriala nimetus(ed):

Lõpetamise aasta:

Täiendkoolitused: (koolituse nimi, koolitaja)

Ametinimetus

1. Kes on Teie silmis eripedagoog?
2. Mis on Teie arvates eripedagoogi peamised tööülesanded tavakoolis?
3. Kes on Teie silmis õpiabi õpetaja?
4. Mis on Teie arvates õpiabi õpetaja peamised tööülesanded?
5. Kas peate õpiabi õpetajat eripedagoogiks?
6. Millest lähtub Teie arvamus eripedagoogi rollist tavakoolis? (Isiklik kogemus, ühiskondlik arvamus, muu)
7. Mis ei kuulu Teie arvates kindlasti eripedagoogi töövaldkonda (kuid mida eripedagoogid siiski peavad tegema)?
8. Nõudlus eripedagoogiliste teenuste järgi tavakoolides on...
5 kõrge 4 pigem kõrge 3 vastavuses pakkumisega 2 pigem madal 1 nõudlus puudub
9. Kas Teie arvates on eripedagoogilised teenused tavakoolis piisavalt kättesaadavad?
5 jah, täiesti 4 pigem jah 3 esineb mõningaid puudujääke 2 pigem ei 1 ei, üldse mitte
10. Millest oleneb Teie arvates eripedagoogilise teenuse kättesaadavus?
11. Kas peate eripedagoogide ettevalmistust piisavaks? Miks nii arvate?
12. Millises osas ettevalmistuses näete puudujääke?
13. Kas Teie arvates saavad kõik abivajajad piisaval määral eripedagoogilist abi?
Kui ei, siis millest tulenevad puudujäägid?

Kas koolis keegi õpib LÕKi järgi?

14. Kellele ja millises vormis (individuaaltunnid, rühmatunnid, väikeklass, abiõpetajaga tavaklassis koos teistega vms) tuleks rakendada lihtsustatud õppekava?

15. Kui spetsialistide palkamine ei sõltuks rahaliste vahendite olemasolust, siis millises järjestuses võtaksite tööle tugispetsialistid.

... õpiabiõpetaja

... abiõpetaja

... õpetaja abi

... eripedagoog

... logopeed

... sotsiaalpedagoog

... psühholoog

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Signe Pugal

(sünnikuupäev: 08.07.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

„Eripedagoogi roll spetsialistide silmis“,

mille juhendaja on Kaja Plado,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 14.05.2013